

2015-2016 PANEVŽIO ARCHITEKTŪRINIŲ DIRBTUVIŲ OBJEKTAI

Panevėžio

EKSPERIMENTINĖS

kūrybinės dirbtuvės

PANEVŽIO ARCHITEKTŪRINIŲ
DIRBTUVIŲ OBJEKTAI

BESPARNIO SODYBA

kontaktinis asmuo: arch. Donatas Malinauskas
el. paštas: etnoprojektai@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 674 40 671

NAUJAS PĖSČIŲJŲ TILTAS

kontaktinis asmuo: arch. Loretta Paulauskienė
el. paštas: loreta.paulauskienė@zebra.lt
mob. tel. nr.: +370 614 80 060

SKAISTAKALNIO KALVOS

kontaktinis asmuo: arch. Vidminas Stankevičius
el. paštas: v.stankevicius@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 698 44 377

**KŪRYBINIŲ DIRBTUVIŲ
ATIDARYMAS**

2016 m. kovo 3 d. 17:00 val.
G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje
1a. konferencijų salėje,
Respublikos g. 14

ORGANIZATORIAI
LAS Panevėžio skyrius
Panevėžio visuomenininkai

Panevėžio

EKSPERIMENTINĖS

kūrybinės dirbtuvės

PANEVŽIO ARCHITEKTŪRINIŲ
DIRBTUVIŲ OBJEKTAI

BESPARNIO SODYBA

kontaktinis asmuo: arch. Donatas Malinauskas
el. paštas: etnoprojektai@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 674 40 671

NAUJAS PĖSČIŲJŲ TILTAS

kontaktinis asmuo: arch. Loretta Paulauskienė
el. paštas: loreta.paulauskienė@zebra.lt
mob. tel. nr.: +370 614 80 060

SKAISTAKALNIO KALVOS

kontaktinis asmuo: arch. Vidminas Stankevičius
el. paštas: v.stankevicius@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 698 44 377

**KŪRYBINIŲ DIRBTUVIŲ
UŽDARYMAS**

2016 m. gegužės 11 d. 17:00 val.
G. Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje
1a. konferencijų salėje,
Respublikos g. 14

ORGANIZATORIAI
LAS Panevėžio skyrius
Panevėžio visuomenininkai

1. PANEVŽIO MIESTO CENTRO SUTVARKYMO
URBANISTINIAI SIŪLYMAI

2. PĖSČIŲJŲ TILTO PER NEVŽIO UPĘ JUNGIANČIO
JAKSTO GATVĘ IR SENVAGĖS PARKĄ IDEJOS

3. J. ČERKŠO - BESPARNIO SODYBOS
SKAISTAKALNIO PARKE FUNKCIJOS,
ESTETIKOS BEI PRITAIKYMO IDEJŲ PAIEŠKA

1. ČERKŠO - BESPARNIO SODYBOS SKAISTAKALNIO
PARKE FUNKCIJOS, ESTETIKOS BEI PRITAIKYMO IDEJŲ

2. PĖSČIŲJŲ TILTO PER NEVŽIO UPĘ JUNGIANČIO
JAKSTO GATVĘ IR SENVAGĖS PARKĄ IDEJŲ

3. SKAISTAKALNIO KALVŲ IR VASAROS
ESTRADOS SUTVARKYMO IDEJŲ

1. ČERKŠO - BESPARNIO SODYBOS SKAISTAKALNIO
PARKE FUNKCIJOS, ESTETIKOS BEI PRITAIKYMO IDEJŲ

2. PĖSČIŲJŲ TILTO PER NEVŽIO UPĘ JUNGIANČIO
JAKSTO GATVĘ IR SENVAGĖS PARKĄ IDEJŲ

3. SKAISTAKALNIO KALVŲ IR VASAROS
ESTRADOS SUTVARKYMO IDEJŲ

<http://www.panevezioarchitektai.lt/>
<http://www.facebook.com/panevezioarchitektai/>
panevezioarchitektai@gmail.com

Renginio rėmėjai:

Renginio rėmėjai:

PANEVĖŽIO ARCHITEKTŲ DOVANA: KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS SAVAJAM MIESTUI

Kovo pradžioje Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje atidarytos architektūros eksperimentinės kūrybinės dirbtuvės. Matydami, kad daugelį metų svarbūs miesto istoriniai objektai nesulaukia deramo dėmesio, iniciatyvos ėmėsi Panevėžio architektai.

Neabejingi savajam miestui architektai ir visuomenininkai, manydami, kad nemažai Panevėžio istorinių objektų yra tarsi nustumti į paraštę, ėmėsi iniciatyvos. Architektų sąjungos Panevėžio skyriaus nariams besišvalgant į Biržuose, Anykščiuose ir kituose miestuose vykusias kūrybines dirbtuves kilo mintis suorganizuoti savanoriškas architektūrines eksperimentines kūrybines dirbtuves savo mieste, įtraukiant verslininkus, kultūros žmones ir kitus neabejinguosius miestiečius.

Iš pradžių buvo manyta, kad tai bus tyli pagrindinė veikla, tačiau Dirbtuvių atidarymo metu gana gausus dalyvių skaičius parodė, kad Panevėžiui seniai stinga išmintingo požiūrio į miestą ir įpročio visus plėtros darbus pradėti nuo idėjos.

Kai kuriems objektams, įtrauktiems į kūrybines dirbtuves bus skirtos investicines ES lėšos pagal programą URBAN.

Renginio metu architektė Loreta Paulauskienė pristatė tris Panevėžiui svarbias architektūrines-istorines temas. 1 – Apleistos nepriklausomybės kovų savanorio, poeto, visuomenininko J.Čerkeso-Besparnio "Pragiedrulių" sodybos Skaistakalnio parke atgaivinimas. 2 – Naujo pėsčiųjų tilto idėja, istorinio medinio liepto per Nevėžį vietoje, kuris galėtų sujungti šv. Žitos gatvelę, istorinį medinės architektūros "Mikolajevo" kvartalą su G.Petkevičaitės-Bitės namu ir dabartinį miesto centrą. 3 – Idėja sutvarkyti Skaistakalnio parko kalvą ir apleistą vasaros estradą.

Architektas Vidminas Stankevičius pabrėžė, kad metas išeiti iš savo biurų ir kažką padaryti dėl savo miesto kartu. Anot jo, yra jaukių, neįprastai idomių vietų mieste, kurias reikia atgaivinti. Skaistakalanis turi ypatingą aurą ir būtent čia praeitą vasarą A.Mamontovas pasirinko vietą savo koncertui...

Istorinę medžiagą pristatė panevėžio kraštotyros muziejaus darbuotoja Vitalija Vasilauskaitė.

Sveikinimo žodį kolegoms tarė architektas, Panevėžio miesto meras, Rytis Mykolas Račkauskas ir Seimo narys Povilas Urbšys.

Biržų kūrybinių dirbtuvių patirtimi, kai į miesto kūrimą per kūrybines dirbtuves įtraukiama bendruomenė, pasidalijo Biržų savivaldybės administracijos direktorius, architektas, Rimantas Pauža.

Etnologas Laimutis Vasilevičius kalbėjo, jog turi duomenų Skaistakalnio parke buvus šventvietę. Tai esą greta istorinės miesto įkūrimo vietos kitame Nevėžio krante, o ir pats žodis "skaistakalanis" rodo čia buvus šventą vietą.

Renginio metu sulaukta siūlymų, prisimenant J.B.Čerkeso-Besparnio asmenybę, jo sodyboje įkurti švietimo ir meno centrą arba miesto botanikos sodą, ar parko kavinę. Be to, siūlyta parke įrengti paplūdimį, sporto aikštes bei kitą reakreacinę infrastruktūrą.

PANEVĖŽIO

E K S P E R I M E N T I N Ė S

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

IŠVYKA 2016.04.01

PRAGIEDRULIŲ SODYBOS (J. Čerkeso namo) ATGIMIMO VIZIJA

Šiandien didelį susirūpinimą kelia visai apleista dabartinėje Skaistakalnio parko teritorijoje esanti Pragiedrulių sodyba, priklausiusi poetui ir advokatui Juozui Čerkesai-Besparniui. Dvarelio tipo gyvenamasis namas, statytas 1926 m., apleistas nyksta, nors yra įrašytas į vietinį kultūros paveldo registrą kaip turintis architektūrinę, istorinę ir kultūrinę vertę. Įgriuvus pastato stogui, statinys iš dalies konservuotas.

JUOZAS ČERKESAS-BESPARNIS

Juozas Čerkesas-Besparnis – gerokai primiršta Panevėžio kultūros istorijos asmenybė. Tai XX a. pr. mūsų krašto poetas, publicistas, aktyvus „Aido“ draugijos narys, Lietuvos kariuomenės savanoris, advokatas.

Juozas Čerkesas gimė 1884 m. Karsakiškio valsčiuje, Bernotų kaime. Pradžios mokslus baigęs pas kaimo daraktorę, vėliau mokėsi Panevėžio realinėje mokykloje, bet stokojantis lėšų jaunuolis jos nebaigė, dirbo įvairių valsčių raštininku.

Nuo 1902 m. J. Čerkesas pradėjo spausdinti korespondencijas, eilėraščius, feljtonus lietuviškuose laikraščiuose, palaikė ryšius su knygnešiais.

Pasirašydamas Besparnio slapyvardžiu 1906–1912 metais aktyviai bendradarbiavo „Vilniaus žiniuose“, „Lietuvos žiniuose“, „Lietuvos ūkininke“, „Vienybėje“, „Šaltinyje“ ir kt. leidiniuose. 1910 m. Panevėžio knygyno savininkas Juozas Masiulis išleido Besparnio eilėraščių rinkinį „Birbynė“, o 1911 m. – rinkinį „Vamzdys“. Eilėraščiuose apdainuotas gimtojo krašto gamtos grožis, meilė Tėvynei, rūpestis dėl jos ateities, pasididžiavimas didvyriais, gynusiais Lietuvos laisvę.

J. Čerkesas aktyviai dalyvavo miesto kultūrinėje veikloje – vaidino Panevėžio dramos, muzikos ir dainos draugijos „Aidas“ spektakliuose.

1919–1920 m. J. Čerkesas savanoriu tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1920 m. dabartinio Skaistakalnio parko teritorijoje iš grafo Ericho Kaizerlingo poetas nusipirko 9 ha žemės sklypą, kuriame 1926 m. pasistatė modernų raudonų plytų dvarelio tipo gyvenamąjį namą. Sodybvietėje užveisė didelį sodą, pasodino daug medžių, suformavo gėlynus, kuriuos puošė skulptūros, ir išpuoselėtą sodybą Žagienės upelio vingyje pavadino Pragiedruliais. Čia gyvendamas poetas rašė prisiminimus. Čerkesų sodyboje dažnai lankydavosi tarpukario Panevėžio literatai, teisininkai, pedagogai. Yra žinoma, kad Pragiedruliuose svečiuodavosi Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Antanas Vienuolis-Žukauskas. Svečiams poetas skaitydavo savo ir kitų poetų eilėraščius, jo žmona Jadvyga skambindavo fortepijonu. Smagiai čia buvo švenčiamos Juozinės. Turtingoje namų bibliotekoje buvo sukaupta daug vertingų literatūros, teisės veikalų, dailės kūrinių. J. Čerkesas vertėsi privačia advokato praktika Panevėžio apygardos teisme. Poetas draugų ir klientų buvo gerbiamas kaip teisingas ir linksmo būdo žmogus.

Sovietmečiu netekęs žemės ir darbo poetas palūžo. O gavus žinią apie Pragiedrulių sodybos nacionalizavimą neatlaikė poeto širdis. J.Čerkesas-Besparnis mirė 1949 m., palaidotas senosiose Panevėžio kapinėse ant aukšto Nevėžio kranto, iš kur matyti jo mylima sodyba.

PRAGIEDRULIŲ SODYBOS FUNKCINĖS PASKIRTIES VIZIJA

1. Skaistakalnio parko administracijos patalpos su lankytojų centru ir kavine. Žiemą čia būtų galima išsinuomotį slides, rogutes. Vasarą – laipynės medžiuose. Lankytojų centre būtų informacijos stendai apie Panevėžio valstybinį dvarą, dvarininkų Karpių užveistą parką, tarpukario Vytauto Didžiojo parką, J. Čerkesą-Besparnį ir Pragiedrulių sodybą.
2. Rekonstruotame name įkurti VšĮ Menų inkubatorių profesionaliems menininkams, juolab kad šalia – R. Kriuko meninio stiklo dirbtuvės. Šalia galėtų veikti menininkų rezidencija (nakvynės namai). Arba tiesiog – Menų rezidencija.
3. Rekonstruotame name įkurti amatų centrą tautodailininkams.

Etiudas. Autorius Rimantas Ridikas 1993 m.

Kadangi Skaistakalnio parkas yra istorinis parkas, tai ir jį išvystant, ir tvarkant toliau jis galėtų likti vintažinis parkas. Ateityje tiek projektuojant mažosios architektūros objektus, tiek dangas, tiek gėlynus, tiek kita, jie galėtų būti retro stiliaus.

Vasaros estrada galėtų būti arba medinė su drožiniais, arba lieto-kalto metalo lengvų konstrukcijų.

Veikla aplink Skaistakalnio parką taip pat galėtų būti tradicinė, klasikinė. Tarkim Bėsparnio sodyboje galėtų įsikurti žirgynas (molinėje daržinėje).

Jodinėjimo takas galėtų eiti parko teritorija. Manau, tai sukurtų pastovų lankytojų, šeimų su vaikais, norinčių pajodinėti, pabendrauti su žirgais, srautą. Pačiame dvarelio pastate galėtų būti istorinė ar dailės ekspozicija. Niekio išsišokančio, modernaus. Žmogiškas mastelis, darnus ryšys su aplinka, nedominavimas galėtų būti pagrindiniai principai.

RIMANTAS RIDIKAS

Dvaro pastatas. Autorius Stasė Mikalūnienė 1950 m.

Malonu skaityti, kad tarp artimiausioje ateityje mieste tvarkomų viešųjų erdvių bus ir Skaistakalnio parkas. Tas mūsų seniausias istoriniam kultūriniam paveldui priklausantis parkas tikrai to nusipelnė.

Pirmiausia, tai Skaistus kalnas – gilioje senovėje prie Nevėžio upės buvusi viena iš senųjų šventviečių, kurios didžiulis Aukų akmuo, pažymėtas iškaltu senoviniu runų raštu, nuridentas nuo kalvos ir dabar slepiasi Nevėžio upėje netoli vingio (L. Vasilevičius, Skaistakalnio alka. Sekundė, 2006 09 04, p. 8). Šiaurinėje parko pusėje arti Nevėžio sruveno į upę gaivaus vandens šaltinis. Pokariu Skaistakalnyje poilsiaujantys ir kitoje upės pusėje Senamiesčio gatvėje gyvenantys naudojo skanų šaltinio vandenį atsigėrimui. Dabar, iškėlus asfaltuotą taką toliau nuo upės ir aukščiau, šaltinio vieta apaugusi krūmais, medžiais ir nebeprieinama.

Taip jau sutapo, kad kitoje upės pusėje, Senamiesčio gyvenvietėje pagal valdovo Aleksandro nurodymą 1507 m. pastačius bažnyčią, karčemą ir prasidėjus prekybai klebono turgavietėje, gana greitai ir šioje upės pusėje, šalia valstybinio dvaro, pradėjo kurtis miestelis su centru Turgaus aikšte (dabar Laisvės a.) ir apie ją išsidėsčiusiomis smulkėmis, mėsinėmis, gyvenamais namais, pirmomis gatvėmis. Į Skaistakalnio (Jasnogurkos) dvarą vedė Dvaro (dabar Ukmergės) gatvė. Iš 1519 – 1521 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo rašto dėl Ramygalos klebono skundo, matyti, kad didžiojo kunigaikščio Panevėžio dvaro tarnautojai, leisdami prekiauti ir steigdami karčemas Panevėžyje, pažeidė Ramygalos klebono teises. Turėta galvoje valdovo Aleksandro raštu suteiktos teisės Senamiesčio bažnyčios klebonui. Nuo 1520 m. Panevėžio miestelis minimas neprivilegiuotųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąrašuose (A. Miškinis, Panevėžio urbanistinė raida iki 1871 – 1872 m. Urbanistika ir regioninis planavimas. Mašinraštis. Vilnius, 1984 m., p. 126, 127, 128).

Upytės, kaip valsčiaus centro, piliai sudegus, teisminiai Upytės valsčiaus ginčai nuo 1564 m. perkelti į Panevėžio valstybinį dvarą, kurį tuo metu karaliaus paskyrimu valdė kunigaikštis Jonas Krošinskis. Taigi Panevėžio dvaro reikšmė išaugo, ir XVI a. viduryje tai skatino ir šalia esančio miesto augimą, o jį istorija tapo viena nuo kitos neatskiriama. Kunigaikštis vykdė ir miestams priklausantį sidabrinės mokesčio rinkimą. Po XVI a. septintojo dešimtmečio administracinių reformų Panevėžio dvaras ir prie jo esantis miestas tampa susikūrusio Upytės pavieto centru. Čia pradeda veikti seimeliai, žemės bei pilies teismų sesijos. Pirmas seimelis vyko Panevėžio dvare. Į miestą įvairiais reikalais atvykdavo vis daugiau pavieto bajorų, valstybės pareigūnų. Mirus J. Krošinskiui, dvarą ir miestą valdė sūnus Petras Krošinskis (R. Ragauskienė, 2003: Panevėžys XVI – XVIII a. Panevėžys nuo XVI a. iki 1990 m. Sud. K. Gudas, p. 46 – 54). XVII a. Panevėžys garsėjo kaip Upytės vaivadijos teismų miestelis. Panevėžio dvaro ir miesto laikytoju buvęs Žemaitijos seniūnas Jeronimas Valavičius pastatė reikalingus teismo ir teismo archyvo pastatus. Pastarasis, statytas 1614 m., dabar seniausias Panevėžio namas.

Vėliau Panevėžio Skaistakalnio dvaro ir miesto žemes amžių bėgyje valdė, nuomojo įvairūs daugiau ar mažiau kilmingi bet miesto vystymuisi didesnės reikšmės neturėję asmenys.

XVIII a. nuo 1775 m. Panevėžys tapo privačia kunigaikščių Poniatovskių nuosavybe, pradžioje tėvo – Kazimiero Poniatovskio, o nuo 1779 m. – jo sūnaus Stanislovo. Šis išsilavinęs europietiškas žmogus, paskutinio Abiejų Tautų Respublikos karaliaus Stanislovo Augusto Poniatovskio sūnėnas, nepritariantis baudžiavai, tais pačiais metais pasirašė privilegiją savo valdų, tarp jų ir Panevėžio miestiečiams, kurią galima vertinti kaip savivaldos pradžią, nes leido rinktis aukščiausią miesto pareigūną – vaitą bei du jo padėjėjus. Jiems pavestas smulkių ginčų nagrinėjimas, o stambesnes bylas kunigaikštis paliko savo pareigūnams. Privilegijoje miestiečiai atleidžiami nuo baudžios dvarui, bet dvaras ir toliau renka činčo mokesť. Šis privilegijos dokumentas turėjo reikšmės ir vėliau, miestiečiams rūpinantis dėl miesto savivaldos (A. Astramskas, 1779 m. kunigaikščio Stanislovo Poniatovskio privilegija Panevėžio miestiečiams. Iš Panevėžio praeities: prie Lietuvos tūkstantmečio slenkščio. Panevėžys, 2009, p. 29 – 44).

1811 m. caro valdža baronui Franko vietoje Panevėžio paskyrė kitą valdą, ir miestas iš asmeninės barono nuosavybės perėjo į valdišką. Prieš pirmąjį pasaulinį karą buvusį Skaistakalnio dvaro savininką Karpį nušovė plėšikas Pocevičiaus, vadintas Pacu (R. Sipavičius, 2007: Reketas senais laikais. Pirmųjų Panevėžio bažnyčių ir Senamiesčio gatvės istorija. Sud. L. Knizikevičienė, p. 234).

Iškovojus Lietuvai Nepriklausomybę, nesant paveldėtojų, 1925 m. Skaistakalnio dvaro teritorija perėjo Savivaldybės žinion. Parke vyko kariuomenės šventės, miesto šventės, mokinių išleistuvių šventės, dainų šventės, sporto varžybos. Gatvė, vedanti į Skaistakalnį, pavadinta Sporto gatve.

1927 m. Skaistakalnio dvaro patalpose buvo įkurta miesto Savivaldybės išlaikoma Stalių amato mokykla, kurioje 1928 m. mokėsi 44 mokiniai, dirbo du etatiniai ir keturi neetatiniai mokytojai. 1933 m. joje buvo 70 mokinių. 1939 m. jau buvo rengiami staliai, dailidės, metalo meistrai, elektromonteriai, nuo 1937 m. – instruktoriai amatų mokykloms. Nuo 1933 m. dalis mokinių jau mokėsi Mokytojų seminarijos patalpose Klaipėdos g. 3. 1935 m. uždarant Mokytojų seminariją, visa Amatų mokykla iš Skaistakalnio perkelta į Klaipėdos gatvę (V. Baliūnas. Panevėžio mokyklos iki 1940 m. Internetu prieiga 2016 01 05).

Dalį šalia parko buvusių žemių iš grafo Ericho Kaizerlingo 1920 m. įsigijo ir 1926 m. prie Žagienės upelio sodybą „Pragiedruliai“ įkūrė Lietuvos kariuomenės savanoris, poetas, teisininkas, žinomas tarpukario miesto kultūros veikėjas Juozas Čerkesas-Besparnis. Čia buvo Panevėžio ir iš kitur atvykusių inteligentų, ypač rašytojo Antano Žukausko-Vienulio, mielai lankoma sodyba. Tačiau po Antrojo pasaulinio karo Čerkesų sodyba buvo nacionalizuota, Skaistakalnio dvaras perėjo sovietinės krašto apsaugos ministerijos žinion. Ūkiniuose dvaro pastatuose įkurtos Lėktuvų remonto dirbtuvės, dviaukščiame mediniame dvaro pastate apgyvendinti lėktuvus remontavę rusai, Čerkeso namuose – aukštesnio rango rusų karininkai. Nevėžio upė užteršta lėktuvų remonto tepalais ir kt. Ilgainiui neremontuojami pastatai tapo negyvenami. 1960 m. pagrindinis dviaukštis Skaistakalnio dvaro pastatas sudegė, o savivaldybės užkonservuotas apgailėtinas išvaizdos poeto J. Čerkeso namas laukia geresnių laikų.

Tad, jei bus gautos lėšos, panevėžiečių garbės reikalas yra sutvarkyti dvarvietę, šalia kurios kūrėsi mūsų miestas. Būtina pritaikyti šį istorinį parką miestiečių poilsio, sporto ir kultūrinėms veikloms. J. Čerkeso namuose reikėtų suteikti galimybę susipažinti su parko, buvusio dvaro, poeto J. Čerkeso namų istorija, lankytojų patogumui įrengti kavinukę ir pan. Žodžiu, svarbu vėl prikelti šią buvusią „Pragiedrulių“ sodybą tarnauti miesto bendruomenei. Džiugu, kad žinoma miesto tautodailininkė Stasė Mikeliūnienė, prisiminusi atkūrė XX a. penktame dešimtmetyje buvusio dviaukščio Skaistakalnio dvaro pastato vaizdą iš pietų pusės. Mūsų miesto Kraštotyros muziejus labai laukia iš gyventojų fotomedžiagos – nuotraukų, kuriose matytusi buvę Skaistakalnio vaizdai, buvę namai ar jų fragmentai.

Tarpukariu ši sodyba, pavadinta „Pragiedruliais“, buvo žinoma Panevėžio inteligentų susibūrimo vieta. Name skambėjo muzika, vykdavo poezijos vakarai. Poetas mėgo skaityti ne tik savo, bet ir kitų poetų eiles. Jo aukštos bajoriškos kilmės žmona Jadvyga Choleckaitė-Čerkesienė, įgijusi išsilavinimą Varšuvoje ir pati rašiusi eiles, gražiai skambindavo fortepijonu. Namą supo poeto pasodintas parkas, didelis sodas, gėlynai. Svečiai išvykdavo apdovanoti gėlėmis. Prie namo buvo pastatyta tuometinio gero skulptoriaus statula „Laiminantis Kristus“ (autorius nežinomas). Po karo, J. Čerkesui mirus, gelbstint skulptūrą nuo sunaikinimo, giminės ir draugai ją išvežė ir paslėpė Kupiškio rajone, o po Atgimimo ji stovi Kupiškio rajone, Laukmeniškių kaime, Petro Babicko ir Unės Babickaitės tėvų sodyboje įkurtame muziejuje.

Pasitarusios su ilgamete buvusią Panevėžio apželdinimo tresto valdytoja garsia gėlininke ir nusipelnusia visuomenės veikėja Almina Adele Iržiukevičienė, galvojame, kad miestą labai papuoštų Botanikos sodas. Siūlome J. Čerkeso sodyboje jį suformuoti. Visi didieji miestai turi botanikos sodus, Šiaulių universitetas botanikos sodą pradėjo formuoti prieš kelerius metus. Tai labai sustiprintų ir Skaistakalnio parko turistinį potencialą, nes žmonės mėgsta lankyti panašias poilsio ir estetiško ugdymo vietas. Name turėtų būti patalpa parko administracijai, ekskursijų po Skaistakalnio parką ir Botanikos sodą planas – reklama, patalpa Skaistakalnio parko ir J. Čerkeso sodybos istorijos muziejui, kavinė, sanitarinės patalpos, salė renginiams. Turėtų būti aikštelė autobusams bei lengviems automobiliams ir patogus įvažiavimas, galbūt iš J. Biliūno gatvės.

Kituose miestuose Botanikos sodai priskirti universitetams, o Panevėžyje gal galėtų priklausyti Kolegijai, tada ir J. Čerkeso sodyba būtų pirmiausia jaunimo renginių vieta. To jie prieš kelerius metus labai norėjo.

LIUDVIKA KNIZIKEVIČIENĖ

Apie Skaistakalnyje buvusią Amatų mokyklą

Mano tėvelis Jurgis Kulbis, Juozo Čerkeso sūnėnas – J. Čerkeso sesers Domicelės Čerkesaitės-Kulbienės sūnus, 1933 – 1934 m. m. mokėsi Skaistakalnio parke buvusiuose dvaro pastatuose įsikūrusioje Amatų mokykloje staliaus- dailidės amato. Mokymosi metu jis gyveno pas savo dėdę Juozą Čerkesą-Besparnį jo netoli esančioje sodyboje. Tėvas baigė tuo metu vadinamos Panevėžio valdžios vidurinės amatų mokyklos penktąją laidą. Vinjetėje matyti ir tuo metu buvę dvarvietėje du mokyklai pritaikyti vienaaukščiai pastatai.

LENDRŪNA ZUZANA POCIENĖ

Pasiūlymas

2016 m. kovo 3 d. Panevėžio architektų eksperimentinių kūrybinių dirbtuvių atidarymo metu architektai kvietė teikti savo siūlymus, pastabas, nuomones, kaip atgaivinti svarbius miestui objektus.

Remiantis iškeltu klausimu dėl J. Čerkeso-Besparnio sodybos (Ukmergės g. 59A) sutvarkymo, yra numatoma galimybė šią teritoriją pritaikyti miestiečių ir miesto svečių poilsiui ir rekreacijai. Pateikiamas projektinis pasiūlymas.

Tikslas

J. Čerkeso-Besparnio „Pragiedrulių“ sodybos vietą (Ukmergės g. 59A, Panevėžio m.) pritaikyti miestiečių ir miesto svečių poilsiui ir rekreacijai. Pastatyti apžvalgos bokštą su turizmo informacijos centro kompleksu.

Uždaviniai:

- 1) Atlikti tyrimus ir nustatyti „Pragiedrulių“ sodybos pastato liekanų išliekamąją vertę ir galimybę jas integruoti statant naują Apžvalgos bokštą su turizmo informacijos centru;
- 2) Suprojektuoti naują šiuolaikišką Apžvalgos bokšto ir turizmo informacijos centro kompleksą su patraukliu vaizdu į Panevėžio „Skaistakalnio“ parką ir miesto panoramą;
- 3) Parengti projektą komplekso aplinkos reljefo sutvarkymui. Erdvę pritaikyti ir paruošti naujiems statiniams. Visai pašalinti medžius aplink esamą sodybą ir jos fragmentus;
- 4) Pastatyti 30-35 m aukščio apžvalgos bokštą su laiptais į aikštelę;
- 5) Pastatyti daigafunkcinį Informacinio turizmo centro pastatą integruojant sodybos pastato liekanas;
- 6) Apžvalgos bokštą pritaikyti lankymui;
- 7) Projektuojamo komplekso vietoje įrengti vaikų žaidimo ir sveikatingumo aikšteles su lauko treniruokliais, teniso ir krepšinio aikštelėmis;
- 8) Suprojektuoti patrauklią ir patogią komplekso aplinkos infrastruktūrą: a) įrengti želdynus; b) įrengti naujus takus; c) apšvietimą; d) suoliukus; e) vaizdo stebėjimo kameras; f) erdvią mašinų stovėjimo aikštelę; g) išvalyti Žagienio upės pakrantes; h) pastatyti informacinius standus; i) pastatyti tualetus; j) įrengti asfaltuotą privažiavimą;
- 9) Informaciniame turizmo centre įrengti Panevėžio „Skaistakalnio“ parko istorijos ir botanikos pažintinę ekspoziciją, kavinę.

Darbų eiga

2016-2017 m. parengti detalų komplekso architektūros ir statybos projektą, skelbti konkursą, pateikti paraišką Vyriausybei ir kt. potencialiems finansiniams šaltiniams dėl lėšų įsisavinimo. 2018-2019 m. vykdyti statybos darbus. 2019-2020 m. atidaryti kompleksą lankymui ir naudojimui.

DOVILAS IR LIDIJA PETRULIAI

Esu Vijolė Miškinienė, biologė-botanikė, be to, dar ir psichologė. Gal todėl ir mano parko vizija...botaniškai-psichologinė.

„Geriausias sodo dizainas yra menas, o blogiausias – augalų mišrainė, kurioje pristatyta skulptūrų“.

Todėl visų pirma kiekvienas parkas turėtų turėti savo idėją (dvasią ar vedančią mintį...).

Tai galėtų būti:

Jausmų šalis (Stebuklinga jausmų ir pasakų šalis ir pan.)

Atskiros zonos (salelės) galėtų kurti atskirų jausmų išgyvenimo vietas.

Pavyzdžiui, džiaugsmo – drugelių sodas;

Meilės (jaunimo zona) – papartynas su centrine skulptūra (paparčio žiedu). Pvz., iš spalvoto stiklo ar su šviesomis, uždegamomis vakare, ar fontanu... takelio skirtingose pusėse galėtų augti skirtingų rūšių paparčiai. Pvz., *Athyrium filix-femina*, kuris yra labai trapus ir simbolizuoja moteriškąją giminę, ir *Dryopteris filix-mas*, kuris simbolizuoja vyriškąją giminę. Skirtumas šalia augant realiai akivaizdus ir labai gražus. Abi rūšys auga mūsų miškuose.

Liūdesio zona šalia vandens, svyrančių gluosnių ir pan. Kokia nors skulptūra su liūdinčiu benamiu šuneliu (kurį galima paglostyti, papasakoti savo liūdną istoriją...).

Baimės zona – su kokia nors raganos trobele (gal iš riestainių), į kurią gražus įėjimas ir sudėtingas išėjimas, pvz., labirintas (vaikiškas). Vaikai tuo pačiu mokomi nugalėti baimes.

Laimės zona – močiucių rožynas.

Pykčio zona ir t.t.

Žmogus šiuolaikiniame parke turėtų patirti įvairiausių pojūčius, jausmus:

Rega – gėlynai, skulptūros ir t. t.

Klausa – sugalvoti skulptūrų, kuriose galėtume išgirsti aidą, įrengti paukščių balsų atpažinimo klausyklę, pvz., pavėsinė, kurioje galima klausytis gamtos garsų, pajusti vėjo garsus, vėjo skambinamus varpelius, upelyje kriokliukus ir t. t.

Uoslė – kvepiančių augalų zonos.

Lytėjimas – Kneipo takeliai pėdų terapijai. Stalėliai rankų lytėjimui ir pan.

Pagal baisiąją tvorą galima būtų sukurti stilizuotą sumažintą senovinį Panevėžio miestelį. Pvz. malūnas, traukinių stotis, fabrikėlis ir pan. Pro langelius galima būtų įrengti vaizdo instaliacijas. Pažiūrėjus būtų matyti filmuotas senovinis veiksmas ar pan. Vakare didesnė namelių langelių dalis šviestų.

VIJOLĖ MIŠKINIENĖ

Siekdama Skaistakalnyje išsaugoti gamtą, istoriją ir tradicijas, Panevėžio Romuva siūlo kelias parko sutvarkymo idėjas:

1. NEVĖŽIO BOKŠTAS, arba KIKERIS (žiūronas, „Bažnyčios kikeris aukščiausias pastatytas“). „Baltų religijos ir mitologijos šaltinių“ I tome, 581 puslapyje taip aprašyta apie Nevėžio bokštą: „<...> Jis išgriovė stabmeldiškus aukurus, iškirto šventąsias girias ir atvyko prie labiausiai žemaičių garbinamos dievybės – ugnies, kurią be jokios abejonės laikė švenčiausia ir amžina. Apeigų žiniams be perstojo kurstant malkomis, ji kūrenosi už Nevėžio upės pačioje aukščiausios kalvos viršūnėje. Karalius Vladislovas (Vytautas), prisirišęs prie bokšto, kuriame kūrenosi ta ugnis, jį padegė, o ugnį išžarstė ir užgesino. Po to lenkų kareiviams liepė iškirsti miškus, kuriuos žemaičiai garbino kaip šventas savo dievų buveines...“. Tikėtina, kad toks bokštas turėjo ir strateginę reikšmę stebint apylinkę, skelbiant pavojų dėl nesiliaujančių Livonijos riterių išpuolių. Upytės žemė XIV a. priklausė Kęstučiui. 1503 m. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro žemės dovanojimo akte minimas karaliaus dvaras Skaistakalnyje. Jis buvo išdalintas po 1923 m. žemės reformos, o 1935–1935 metais dalis dvaro su trobesiais buvo perduoti Krašto apsaugos ministerijai.

Tokį aukštą bokštą su ugnimi galėtų atkurti Nacionalinės premijos laureatas skulptorius Gediminas Karalius, kuris sumaniai sutvarkė aukštas formas ir erdves Vadokliuose. Toks apžvalgos bokštas būtų originalus. Atkūrę Nevėžio bokštą pralenkume Kėdainius, Kauną...

2. UGNIES AUKURAS. Panevėžio romuviai rajone iš riedulių yra sukrovę per dešimtį klasikinių ugnies aukurų. Juose per apeigas kūrenama ugnis, kuri laikoma deivės Gabijos įsikūnijimu. Toji ugnelė palaiko žmonių ryšį su dievais, apvalo nuo blogų minčių ir nesėkmių.

3. DUBENUOTIEJI AKMENYS. Panevėžyje yra keletas dubenuotųjų akmenų, vadinamų „Aukštaitiškais aukurais“. Juose buvo aukojamos birios ir skystos aukos. Seniausias guli prie Plukių kaimo senkapių. Trikampės formos dubenėtieji akmenys buvo vadinami „kertiniais akmenimis“. Skulptoriaus A. Pajuodžio 2005 m. iškaltas modernus „Kertinis akmuo“ puošia Senvagę. Įspūdingi dubenuotieji akmenys su latakėliais guli Kraštotyros muziejaus kiemelyje ir prie „Romantic“ viešbučio. 2-3 dubenuotųjų akmenų kopijos Skaistakalnyje galėtų būti paslaptینگais taškais, mitologinėmis parko detalėmis, pavyzdžiui, gulėti prie takelių išsišakojimo.

4. SAULĖS LAIVELIS. Prie Nevėžio, į šiaurę nuo Panevėžio, pavyko rasti keletą unikalių sakralinių akmeninių paminklų, vadinamų Saulės laiveliais. „Laivelio“ centre yra išsuktas dubuo, kuriame po lietaus atspindi saulė. Mituose pasakojama, kad kasnakt laiveliu Saulė keliauja per mirusiųjų šalį; prausiasi Perkūno pirtelėje; kad ji keliauja Mėnulio valtele ir t.t. Skaistakalnio sakmė pasakoja apie bajoraitę, kuri kasnakt laiveliu plaukia pas mylimąjį. Saulės laivelio kopija būtų puiki iliustracija Skaistakalnio legendai apie bajoraitę.

5. UPĖS AKMENYS. Nevėžio vingio dugne, už pėsčiųjų tilto, guli keletas stambių riedulių. Vienas iš jų, gulintis upės viduryje, gali būti šventyklos akmuo, nuristas nuo Saulės kalnelio į vandenį. Po vandeniu matosi ant akmens kupros iškalta runa TEIWAZ, reiškianti auką. Ir dabar vaikai ten maudosi ir „tyrinėja“ akmenį. Tereikėtų pastatyti lentelę, su nuoroda į akmens vietą upėje ir paaiškinti ant akmens esantį ženklą.

6. LEJA. Akmenų eilė, orientuota į pastovų astronominį tašką. Tai senovės kalendorius. Leja papuoštų nuošalesnę parko vietą. Toks akmeninis Vėlių takas yra Žaliojoje girioje.

7. LABIRINTAS. Prieš išplaukdam į jūrą bajorai apeigos metu į labirintą įvilidavo piktas jūrų dvasias, vėjus. Tokie labirintai Lietuvoje nerasti. Yra puiki atrakcija – galvosūkis vaikams. Prieš keletą metų toks labirintas pagal estišką pavyzdį sudėtas Stumbriškio palivarko parke.

8. PĖDUOTIEJI AKMENYS. Pėda akmenyje visada rodo Dievo buvimą šalia akmens: „Bėgo Laumės ir įmynė“, „Kai dar akmenys minkšti buvo, ėjo Velnias ir įmynė“. Puikūs senosios mūsų religijos paminklai, lydimi sakmių. Jų visada rasite akmens skaldykloje...

9. AKMENINIAI KRĖSLAI. Ant paties Senvagės skardžio stovi mažai kam žinomas Velnio krėslas. „Kartą girtas žmogelis atsisėdo ant akmens pailsėti. Tuoj pasigirdo baisus balsas iš po žemių: - Ko sėdi mano krėslė? Žmogelis baisiai išsigando ir pabėgo. Paskui jis metė gerti ir su šeima gražiai gyvena Kranto gatvėje“. (Nauja sakmė). Akmeniniai krėslai būna kartu su plokščiu akmeniu ir sudaro šventvietės ansamblį. Pvz.: Šarkalnės alko akmenys, Abukauskynės kaimo akmenys, Silu Badakmens Latvijoje. Skaistakalnyje tinkamoje vietoje galima atkurti šventvietės ansamblį.

10. AKMENŲ VAINIKAI. Tarp akmeninių kompozicijų galima išskirti akmenines saulutes: aštuonių mėnesių kalendorius ar tiesiog akmenų vainikus, simbolizuojančius Deivės motinos vainiką. Tai simbolinis vainikas: virš baigiamo statyti namo, nuotakos vainikas, vainikas ant kapo.

11. SKULPTŪROS. Prie Senvagės jau susiformavo skulptūrų parkas. Nebetelpa. Galėtų skulptūrų alėja plėstis paupiu iki Skaistakalnio.

12. AKMENINIAI GRYBAI. Bene labiausia paplitusi mitologinių akmenų rūšis Panevėžio mieste ir apylinkėse yra akmeniniai grybai. Grybai yra nelaimingi Perkūno vaikai. Grybautojai mato, kaip rytais jie „verkia“.

13. AKMENINIAI SAULĖS IR MĖNULIO KALENDORIAI. Tai sudėtingos akmenų konstrukcijos. Galima parungtyniauti su Rygos miestu. Tešėlsta menininkų vaizduotė.

14. POETO BESPARNIO KAPAS. Poetas palaidotas jo paties prašymu pačiame skardyje, kad galėtų matyti savo dvarelį ir sodą. Skardis paplaunamas ir jau dabar reikia tvarkyti ant jo esančius kapus. Dvarelis, tikiuosi, bus restauruotas ir virs smetoniškos Lietuvos muziejumi po atviru dangumi.

15. PRIESAIKA. Siūlome išsaugoti kariuomenės priesaikos davimo Skaistakalnyje tradiciją.

16. PĖSČIŲJŲ TILTAS. Iš Skaistakalnio pusės nėra galimybės pakilti ant tilto motinoms su vežimėliais, žmonėms su negalia, net dviratininkams. Reikalingas tilto remontas ir rekonstrukcija.

17. SOVIETMEČIO PALIKIMAS. Parko teritorijoje yra išpiltų radioaktyvių medžiagų. Įtariama, kad tai sovietų kariškių darbas. Žr.: R. Bačkienė, A. Trofimovas. Radiologinis monitoringas Panevėžio mieste, Skaistakalnio parke. BD-65304T102. 2006, Panevėžys. Reikėtų aptverti ir pažymėti pavojingas vietas.

18. PLIAŽAS. Natūraliai susiformavęs Skaistakalnio pliažas su maudyklomis Nevėžio vingyje. Žiemą toje pievoje galima daryti čiuožyklą.

19. TUALETAI. Parke trūksta tualetų. Galėtų būti keletas tualetų tolimesniuose taškuose, pagerėtų parko sanitarinė būklė.

20. TAKELIAI. Savivaldybė, tarsi keršydama parko gynėjams, takelius parke užbėrė rupia skalda. Dešimt metų klaiptome kojas, sunku pravežti vaiko vežimėlį ar pravažiuoti dviračiu. Gal jau laikas išasfaltuoti takelius?

VAIDILA LAIMUTIS VASILEVIČIUS

Klausydama pasiūlymų... ką įrengti Juozo Čerkeso namelyje ir teritorijoje, pagalvojau, kad gal tiktų Panevėžio botanikos sodas, nes J. Čerkesas domėjosi augalais, juos sodino ir svajojo, savo sodybą pavadino "Pragiedruliais". Ten galėtų būti želdinių grupės, daugiamečiai gėlynai ir pirmų pavasario žiedų plotai, takai vaikščioti, šviesi teritorija (graži ir spalvota iš paukščio skrydžio), rengiami apželdinimo konkursai (firmų). Teritorija galėtų būti gal net aptverta, botanikos sodas lankomas su bilietais (būtų pajamos miestui, želdiniams pirkti ir prižiūrėti). Namelis tarnautų kaip muziejus, informacinis centras.

Gražus pavyzdys Kaunas ir Klaipėda.

JURENA STEPONAVIČIENĖ

Panevėžio miesto architektų paruošto projekto, su kurio ideja buvo supažindinti Vietos bendruomenės „Už upės“ nariai, vietos gyventojai, įgyvendinimas taptų reikšmingas tuo, kad būtų paneigti įsivyravę mitai, kad Panevėžio mieste, išskyrus centrą, Senvagę, daugiau nėra unikalių lankytinų ir saugotinų vietų, jaukių erdvių, nėra senamiesčio, nesą ką parodyti turistams, kur pasivaikščioti panevėžiečiams. Ir, apskritai, Panevėžys neturi nei istorinės, nei kultūrinės praeities, o tas kas yra – neturi išliekamosios vertės ir niekam neįdomu.

Šio istoriškai vieno seniausių (19 a. vidurys – 19 a. pabaiga) miesto rajonų sutvarkymas projekte pradedamas siūlant atstatyti medinį pėsčiųjų tiltą per Nevėžį, kažkada jungusį senąjį Mikolajavą su Panevėžio miestu. Siūloma sujungti dvi istoriškai ir kultūriškai unikalias erdves – miesto centrą ir Smėlynę, kuria prasideda senamiesčio zona.

Tiltas sujungtų Laisvės aikštę, jos prieigas ir senvagę, per Šv. Zitos gatvę su senuoju rajonu, kaip ir ten stovintis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro paminklas, kur pavaizduotas kunigakštis, simboliškai laiko rankoje Šv. Petro ir Povilo bažnyčią.

Ši jungtis - tai būtų ne tik dabarties tikslų įgyvendinimas, bet ir miesto praeities įamžinimas, spaudos draudimo, knygnešių, Lietuvos pasipriešinimo carinės Rusijos valdžiai, tarpukario, ir sovietmečio palikimo įamžinimas. Čia net gatvių pavadinimai organiškai susiję su istorine miesto atmintimi – Senosiose miesto kapinėse palaidotais žmonėmis, jų gyvenimiška veikla. Tai Šv. Zitos gatvė, kur gyveno ir vykdė savo veiklą Šv. Zitos draugijos narės, jų kapavietė su paminkline skulptūra jų dangiškajai globėjai Šv. Zitai ir žemiškai draugijos įkūrėjai – Filomenai Marcinkevičienei jos duktė iš JAV pastatė Jėzaus širdies statulą.

Šv. Zitos ir A. Jakšto gatvėje stovi Šv. Zitos draugijai priklausę ir jos nuomojami namai: 21, 21A, šalia buvęs kitas draugijos namas nugriautas, A. Jakšto 8. Šventoji Zita – XIII a. Italijoje gyvenusi mergina, kuri nuo vaikystės tarnavo pirklių namuose, uoliai triūsė ir rūpinosi vargšais. XVII a. paskelbta šventąja ir yra laikoma tarnų bei tarnaičių globėja. Kunigas Juozas Stakauskas knygoje „Trys lietuvių tautos pagrindai“, Iš atsiminimų, 2014, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, taip rašo: „Liūdnas buvo pirmiau neorganizuotų tarnaičių likimas: dirbti svetimtaučių šeimose, dažnai kentėti skriaudas bei išnaudojimus, lindėti vienai be jokios paramos, be paguodos žodelio. Dėl to tarnaitės geriausiai suprato Šv. Zitos draugijos naudą, būrėsi jos globon, naudojosi savišalpa, steigė skalbyklas, kepyklas, net krautuvėles, linksmindavosi savo vakarėliuose, lavinosi paskaitose ir tobulėjo Bažnyčioje.“

Vitalija Draugijos turtą sudarė narių mokesčiai ir įvairios aukos. Narys galėjo naudotis ligonių kasų paslaugomis, knygynų ir kitomis privilegijomis. Draugijos valdyba buvo renkama visuotiniame susirinkime vieniems metams. Išrinkta valdyba pasiskirstydavo pareigomis. Tikrieji nariai turėjo nario pažymėjimus.

Šv. Zitos draugija buvo Panevėžyje perregistruota 1937 metų birželio 10 dieną. Jos pirmininku tapo kunigas Povilas Šidlauskas, vicepirmininke - Pranė Kubiliūnaitė. Garsiausia iš draugijos narių - kasininkė Salomėja Stakauskaitė, gimusi 1890 metų gegužės 20 dieną. Jos broliai buvo kunigai Juozapas ir Pranciškus Stakauskai, o sesuo - Ona Stakauskaitė-Račiūnienė. S. Stakauskaitė 1911-1912 m. studijavo Varšuvos aukštuosiuose moterų kursuose, lankė pedagogikos ir gamtos mokslų paskaitas. Baigusi kursus kurį laiką pati dėstė privačiuose mokytojų kursuose ir ūkio mokykloje Lenkijoje. Pirmojo pasaulinio karo metais gyveno Panevėžyje, rengė mokytojų kursus. Nuo 1920 m. gegužės 15-osios iki lapkričio 13 d. - Steigiamojo Seimo narė. Buvo Krikščionių demokratų frakcijos narė. Vėliau mokytojavo Krekenavoje, Šėtoje ir kitose vietose.

1937 metais draugija Panevėžyje turėjo rūbų skalbyklą. Ji buvo Zitos gatvėje 23 (dabar 21A). Metinė apyvarta siekė 8772 litus. Taip pat turėjo pasenusių žmonių ir ligonių bendrąbutį tuo pačiu adresu bei dabar 21 numeriu pažymėtame name. Draugija nuomojo patalpas duonos kepyklai A. Jakšto g. 8 name.

Iš kun. J. Stakausko atsiminimų: „Daktaro Chmieliausko namus su dideliu žemės sklypu išpirkio Šv. Zitos tarnaičių draugija. Aš padėjau surinkti iš jos narių paskolos forma reikalingus pinigus pirkimui ir namus tinkamai suremontuoti. Karo metu vokiečiai įrengė juose ligoninę. Jai išsikėlus, čia buvo perkelti prieglaudos vaikai, kuriems buvo per ankšta senose patalpose. 1918 m. gegužės 14 kilęs didžiulis gaisras sunaikino didesnę Smėlynės bei Fermos namų dalį – tada sudegė arbatinė, senelių bei vaikų prieglauda ir Zitičių namai“.

Lietuvai netekus nepriklausomybės, draugijos veikla tapo sudėtinga. Draugija buvo uždaryta 1940 metų rugsėjo 10 dieną. Draugijos narės ir po karo iki savo mirties gyveno šiuose namuose Šv. Zitos g. 21 ir 21A.

Šv. Zitos 23 name, pastatytame A. Smetonos uošvio Antano Chodakausko 1880 m., tuo metu su tėvais mokytojais gyvenęs Regimantas Vedegys, šiuo metu gyvenantis JAV prisisimena prieš 21 namą kieme stovėjus Šv. Zitos statulą, aplinkui augus daug gėlių: prisimena gražią gėlių klombą, alyvų krūmus, kaštonus. Panevėžio Šv. Zitos draugija veikė Panevėžio mieste ir apskrityje nuo 1909 metų ir vienijo tarnaites bei darbininkes, stengėsi jas auklėti katalikų

tikėjimo dvasia. Draugijos narės turėjo rūpintis ligonėmis ir bedarbėmis. Draugijai priklausė tikrieji ir garbės nariai. Tikrąją narę galėjo būti tarnaitė ir darbininkė, dauguma jų buvo jaunos merginos. Vyresnės nei 40 metų turėdavo pristatyti gydytojo pažymą apie gerą sveikatos būklę. Taip pat turėdavo įnešti 200 litų ir dar 300 litų į draugijos ligonių kasą. Draugijos garbės nariu galėdavo būti daug nusipelnęs draugijai asmuo, įnešęs 500 litų. Į narius priimdavo turėdami dviejų narių rekomendacijas. Tikrieji draugijos nariai turėjo griežtai laikytis įstatų ir stengtis pritraukti kuo daugiau naujų narių. Stojantysis mokėjo 5 litų mokestį ir kasmet po 12 litų bei dar 6 litus ligonių kasai. Draugijos nariai, išbuvę 15 metų, mokėdavo tik 6 litus per metus.

Kunigas Juozas Stakauskas knygoje „Trys lietuvių tautos pagrindai“, Iš atsiminimų, 2014, Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, taip rašo: „Man beklebonaujant Panevėžy (Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje) pasikeitė visa aplinkuma apie bažnyčią. Žydėlis smuklininkas, žmonėms reikalaujant, buvo policijos priverstas uždaryti savo smuklę, ilgus metus veikusią priešais bažnyčią. (...) Joje kun. P.K. Čepulio pastangomis įsikūrė Blaivybės draugijos arbatinė. Žmonės džiaugėsi, darė susirinkimus ir blaivėjo.“

1918 m. gegužės 14 kilęs didžiulis gaisras sunaikino didesnę Smėlynės bei Fermos namų dalį – tada sudegė arbatinė, senelių bei vaikų prieglauda ir kai kurie Žitiečių namai.

Priešais Šv. Petro ir Povilo bažnyčią įrengta nedidelė Sukilėlių aikštė ir pastatytas paminklinis akmuo 1863 m. sukilimo dalyviams atminti.

Vitalija Kitoje aikštės pusėje, prieš buvusį Panevėžio apskrities valsčiaus pastatą, toje vietoje, kur prieš šventorių ant gatvės numesti gulėjo Lietuvos partizanų išniekinti lavonai, stovi Antrojo pasaulinio karo ir pokario, rezistencinės kovos aukų atminimui įamžinti skirtas paminklinis akmuo. Šiandien mažai panevėžiečių, ypač jaunimo, žino šią vietą, o dar mažiau žino ir domisi jos istorija. Vitalija Dar mažiau žinančių kas toksai buvo ir kuo žymus Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis (1536-1609) – iš Giedraičių giminės kilęs kunigaikštis, kontrereformacijos veikėjas, Šv. Petro ir Povilo bažnyčios koliautorius kanauninkas Mikalojus Tiškevičius, kurių vardais šiandien pavadintos gatvelės supančios bažnyčią.

Nedaug atsiras žinančių, kad Dievo Apvaizdos takas (anksčiau – Kapų gatvė) siejamas su Šv. Vincento Pauliečio draugijos veikla Panevėžyje, kunigu poetu Jurgiu Tilvyčiu Žalvarniu, kuris mirė staiga, sakydamas pamokslą per mirusio vienuolio laidotuves Panevėžio Katedros kapinėse, bei Dievo Apvaizdos seserų vienuolijos įsikūrimu ir veikla, Skaistakalnio gatvėje dar išlikusiu bažnyčios špiutolės pastatu (Skaistakalnio g. 1, dabar gyvenamas namas). Tarpukariu M. Tiškevičiaus g. 15 esantis pastatas priklausė bažnyčiai. Čia buvo įsikūręs ir veikė parapijos religinis vaikų ir jaunimo centras, kartais dar vadinamas „Saulės“ mokykla arba kursais, kur vienu metu mokėsi 50-80 mokinių. Dabar čia – vienuolynui priklausantis Vaikų dienos centras. Šiame pastate kompozitorius ir chorvedys, orkestrų vadovas Juozas Gudavičius vadovavo mokinių pučiamųjų orkestrui. Kompozitorius taip pat palaidotas Senosiose miesto kapinėse. Graži kūrybinė ir asmeninė draugystė jį siejo su kitu garsiu kompozitoriumi, Šv. Petro ir Povilo bažnyčios ilgamečiu vargonininku, chorvedžiu Vladu Paulausku, 1918 m. Panevėžyje įsteigusiu pirmąją muzikos mokyklą (muzikos kursus), kur be jo paties dėstė Mykolas Karka, J. Gudavičius, O. Jodickaitė, Pučėta, vokiečių Ebellingas.

Šv. Zitės gatvėje be žitiečių gyveno ir vienuolės seserys kotrynietės – Šv. Kotrynos ordino narės. Jų amžino poilsio vieta irgi senosiose kapinėse.

Šv. Zitės gatvėje stovi labai apleistas rašytojos Gabrielės Petkevičaitės – Bitės paskutiniąsias gyvenimo dienas menantis pastatas, kuriame anksčiau veikė rašytojos memorialinis muziejus.

Gretimoje Gegutės gatvėje rašytoja buvo įkūrusi „Žiburėlio“ draugiją. Šios draugijos veikla tikrai yra mūsų tautos kultūros ir švietimo istorijoje analogų neturintis reiškiny, vertas Nacionalinės vertybės vardo. Vitalija Pagrindinis šios vietos istorinis, paminkloauginis, architektūrinis ir dvasinis centras – tai Šv. Petro ir Povilo bažnyčia su statinių kompleksu, tvora ir vartais, tvoroje įmūritomis paminklinėmis plokštėmis, skulptoriaus Bernardo Bučo Šv. Aloyzo Gonzagos skulptūra, Pavlovičių antkapiniu paminklu, paminklu Negimusiam kūdikiui, paminklinėmis medinėmis skulptūromis, etc. Ypatingai jaukus ir sutvarkytas bažnyčios šventorius, apsodintas gėlynais, išklotas naujų plytelių takais, apstatytas suoliukais. Bažnyčios rūsiuose palaidoti įvairiais laikotarpiais čia kunigavę dvasininkai. (Smėlynės g. 10).

Dar 1860 m. pradėta rūpintis naujos mūrinės bažnyčios Panevėžyje statyba. Vidaus reikalų ministras 1862 m. skyrė ir patvirtino jos statybai sklypą. Buvo surinkta apie 10 000 rublių, aplinkiniai ūkininkai privežė akmenų. Šiaulių matininkas Preisas 1863 m. suprojektavo mūrinę bažnyčią. Tačiau, prasidėjus 1863 m. sukilimui, klebonas Liudvikas Montvydas buvo apkaltintas politine neištikimybe ir ištremtas į Sibirą (1871 m. grįžo į Kuršą), o bažnyčios statybai surinkti pinigai konfiskuoti. Bažnyčios statytojas

1866 m. įsakyta iš miesto išvežti bažnyčiai skirtus akmenis. Sklypas parduotas, pinigai atiduoti realinei mokyklai. 1870 m. vėl prašyta leisti statyti mūrinę bažnyčią. Caras leido grąžinti konfiskuotus bažnyčios statybai surinktus pinigus. 1875 m. užsakyta naujas parapinės bažnyčios projektas.

1876 m. valdžia leido statyti bažnyčią senosios sklype (sąmatinė vertė 42 297 rb).

Klebono Mykolo Chodoravičiaus rūpesčiu 1877–1885 m. pastatyta dabartinė mūrinė trinarė, tamsiai raudonų plytų, romėnų stiliaus, ant aukštų tašyto akmens pamatų, su dviem bokštais, dideliu frontoniniu portiku, į kurį veda dviejų metrų aukštumo tašyto akmens laiptai, bažnyčia (architektas U. Golinevičius). 1887 m. įrengti 23 registrų vargonai. 1898 m. bažnyčią konsekrovo vyskupas Gasparas Cirtautas. Klebono Juozapo Stakausko iniciatyva 1912 m. bažnyčia išdažyta, išpuošta spalvotais paveikslais bei ornamentais. Presbiterijoje iš abiejų altoriaus šonų stovi angelai akolitai su žvakidėmis. Skliautas bažnyčios viduryje dekoruotas keturių evangelistų ir kitų angelų atvaizdais. Bažnyčią dekoravo ir išpuošė menininkas Valčakevičius iš Varšuvos. Dekoracijas iš medžio drožė talentingas meistras, gyvenęs čia pat senamiestyje, Orlošis. Per Pirmąjį pasaulinį karą 1915 m. rusai įsakė išvežti į Rusiją 4 bažnyčios varpus, kad jų nepaimtų vokiečiai ginklams liedinti. Išvežtieji varpai, sukrauti prie kokios tai geležinkelio stoties Rusijoje pražuvo ir nebebuvo sugrąžinti atgal.

1944 m. per Antrąjį Pasulinį karą bažnyčia apnaikinta. Po karo ją suremontavo kanauninkas Vladas Butvila, prelado Jono Grabio rūpesčiu įsigyti trys nauji varpai – ypatinga kultūros vertybė: Šv. Petro, Šv. Povilo (Pauliaus) ir Šv. Mykolo varpai. 2014 m. dabartinio bažnyčios klebono dr. Romualdo Zdanio rūpesčiu jie sutvarkyti, atnaujinti ir kiekvieną vidurdienį 12 valandą penkias minutes skambina „Viešpaties angelo“ melodiją, o sekmadieniais ir religinių švenčių dienomis kviečia tikinčiuosius į bažnyčią Šv. Mišių maldai.

Bažnyčioje kunigavęs prelatas Kazimieras Dulksnys 1957 m. KGB areštuotas ir nuteistas 3 m. pataisos darbų ir 3 m. tremties.

Nuo 1970 m. bažnyčioje klebonavo monsinjoras Jonas Juodelis. Jis pastatė ir įrengė naują raudonų plytų kleboniją puikiai įsiliejančią į bendrą bažnyčios statinių ansamblį. Kleboniją suprojektavo architektas Titas Mindaugas Steponavičius, gimęs ir užaugęs Senamiesčio gatvėje, baigęs II vidurinę mokyklą (dabar - V. Žemkalnio gimnazija).

1990 m. popiežius Jonas Paulius II kunigui J. Juodeliui suteikė monsinjoro titulą. 1991 m. J. Juodelis tapo Panevėžio vyskupo K. Paltauro katalikiškosios vidurinės mokyklos steigėju ir pirmuoju direktoriumi. Dėstė Kauno Vytauto Didžiojo universitete. 1992 m. buvo išrinktas Lietuvos katalikų mokslų akademijos Panevėžio skyriaus pirmininku. 1995 m. Lietuvos mokslo taryba Joną Juodelį pripažino teologijos mokslų daktaru. 1997 m. jam buvo suteiktas Nusipelnusio panevėžiečio mokslo srityje vardas, o 2001 m. miesto Taryba J. Juodelį nominavo Panevėžio miesto garbės piliečiu.

Kunigas mokėjo esperanto, prancūzų, vokiečių, anglų, italų, lotynų, hebrajų, lenkų, rusų, ispanų kalbas, sukauptė didžiulę vertingų knygų asmeninę biblioteką.

Mirė 2006 m. sausio 7 d., palaidotas Šv. Petro ir Povilo bažnyčios šventoriuje. Ant jo kapo stovi skulptoriaus Algimanto Vitėno sukurtas antkapinis paminklas. Po mirties monsinjoro atminimui prie klebonijos pastatyta memorialinė lenta.

Šiuo metu bažnyčioje klebonauja ir jos dvasiniam bei ūkiniam gyvenimui vadovauja klebonas Romualdas Zdanys. Jo rūpesčiu tiek pati bažnyčia, tiek prie jos veikiantys Parapijos namai yra pastoviai modernizuojami, gražinami, tvarkomi, pritaikomi ir atiduodami parapijiečių dvasinių ir bendruomeninių reikmių tenkinimui.

M. Tiškevičiaus gatvėje dar tebėra pastatų, istoriškai susijusių su Dievo Apvaizdos seserų vienuolynu ir jo veikla. Čia iki 1940 m. buvo istorinės vienuolyno žemės. M. Tiškevičiaus 11A (dabar - gyvenamasais namas) buvo našlaičių prieglaudos bendrabutis. Kunigas J. Stakauskas prisiminimų knygoje „Trys lietuvių tautos pagrindai“, LII, V., 2014. apie I Pasaulinio karo laikmetį rašo: „Vieną kartą jie (vokiečiai, aut.) atvežė net nuo Ilukštės (Latvija, aut.) senutę su 5 nepilnamečiais vaikais ir jų mantą, ir karvutę. Pasirodė, kad Panevėžy buvo vienintelė prieglauda visame krašte nuo pat Dauguvos fronto“.

Restauruotame M. Tiškevičiaus g. 1 name tebeveikia vis tapati tarpukario metais įsteigta „Smėlynės“ vaistinė su savo turtinga istorija.

M. Tiškevičiaus g. 7 name gyveno žinomas tarpukario laikų karo gydytojas pulkininkas Kazimieras Gudelis su šeima. Čia augo gydytojo sūnus akademikas geografijos mokslų profesorius Vytautas Gudelis. Nuo 1990 m. profesorius vadovavo Lietuvos MA Geografijos institutui, 1980 m. išrenkamas Lietuvos MA nariu korespondentu, 1994 m. tikroju nariu. V. Gudelis pirmasis Lietuvoje organizavo kompleksinius Baltijos jūros vystymosi istorijos, geologijos, krantų dinamikos, geomorfologijos ir neotektonikos tyrimus. Sudarė pirmuosius Lietuvos Kuršių marių nuosėdų (1951), Pabaltijo ir Lietuvos neotektoninius (1960), Baltijos jūros dugno reljefo (1975), žemėlapius; Lietuvos holoceno stratigrafinę ir paleogeografinę schemas (1957), atliko Baltijos krantų magnetinį rajonavimą (1967) ir kt. darbus. Nuo septinto dešimtmečio vidurio buvo tarptautinės kvartero geologų ir geografų organizacijos INQUA ir jos komisijų narys, prezidentas, Tarptautinės geofizikų ir geodezininkų s-gos narys. 1992 m. Upsalos un-tas suteikė V. Gudeliui garbės daktaro vardą. 1995 m. išrenkamas Europos sąjungos krantų apsaugos asociacijos (EUCC) garbės nariu, yra Tarptautinio fondo Via Baltica laureatas. Lietuvos mokslinių premijų

laureatas, (1959 ir 1973), nusipelnęs mokslo veikėjas. V. Gudelis vienas iš Lietuvos geografų draugijos 1958 m. kūrėjų, ilgametis jos Tarybos narys. Mirė 2007 m. liepos 17 d. palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse. M. Tiškevičiaus g. 7 namas priklauso Gudelių šeimos nariams.

M. Tiškevičiaus 9 namo vietoje stovėjusiam kukliame „dviejų galų“ name gyveno broliai Leliai. Antanas Lelys (Lalis) – žodynininkas, pirmojo Lietuvių – anglų kalbų žodyno sudarytojas, išvertė į anglų kalbą Lietuvos himną, kitus veikalus, vienas Lietuvių studentų šalpos draugijos „Aušra“ kūrėjų, Tėvynės mylėtojų draugijos narys, priklausė Amerikos lietuvių socialistų sąjungai. Antanas palaidotas senosiose miesto kapinėse.

Brolis medicinos profesorius Jonas Lelis – ilgametis Lietuvos dermatologų mokslinės draugijos pirmininkas. Jis paskelbė daugiau kaip 200 mokslinių straipsnių, parašė mokslo ir švietėjiškų knygų. Svarbūs jo darbai apie raudonąją vilkligę. 1963 m. apgynė medicinos mokslų daktaro (dab. habil.dr.) disertaciją apie raudonosios vilkligės kliniką, patogenezę ir gydymą. 1965 m. išleido knygą „Raudonoji vilkligė“. Rusų kalba ši knyga išleista 1970 m. 2003 m. profesorius išleido atsiminimų knygą „Mokiniai, mokytojai ir garsenybės“ apie prieškario Lietuvos žymius žmones: rašytoją Joną Lindę – Dobilą, skulptorių Juozą Zikarą, operos solistą Kiprą Petrauską, visuomenės veikėją, oftalmologą, prof. Petrą Avižonį ir daugelį kitų, su kuriais jam teko bendrauti. 2012 m. Jau po Jono Lelio mirties (profesorius mirė 2011 m. gruodžio 11 d.) išleista dar viena autobiografinių atsiminimų knyga „Kur tie nameliai, kur takai... Tarpukario Lietuvą prisimenant“, kurioje perteikiama tarpukario Lietuvos tikrovė.

Siejant praeitį su dabartimi, čia stovi net 5 pastatai suprojektuoti ir pastatyti architekto Alvydo Šeiboko, augusio čia pat, Skaistakalnio gatvėje, lankiusio II vidurinę (dabar - V. Žemkalnio gimnazija). Tai Dievo Apvaizdos seserų vienuolynas su koplyčia Apvaizdos Take, M. Tiškevičiaus g 9, 11, 13 namai. Tai skoningos, funkcionalios medinės architektūros pastatų ansamblis, puikiai įsikomponuojantis tarp senųjų statinių. Vienuolyno pastatas 1998 m. žurnalo „Archiforma“ skelbtame konkurse buvo pripažintas Geriausiu metų objektu.

M. Tiškevičiaus 13 pastatas ir jo savininkų V. G. Šimaičių išpuoselėta aplinka 2002 m. žurnalo „Sodo spalvos“ paskelbtame konkurse pelnė nominaciją „Gausiausia augalų sodyba“ ir padėką už nuoširdžią meilę gamtai, rūpestingą aplinkos gražinimą ir puoselėjimą. 2013-2015 m.m. žurnalas „Sodo kraitė“ šią sodybą įtraukė į gražiausių Lietuvos sodybų katalogą.

Iš bažnyčios į senasias parapijas kapines, pro 19 a. neoklasicizmo stiliumi sukurtus vartus veda apie 100 metrų ilgio takas. Pasak paminklosaugos specialistų, toks takas yra bene vienintelis, išlikęs Lietuvoje.

Kunigas J. Stakauskas prisiminimų knygoje „Trys lietuvių tautos pagrindai“, LII, V., 2014. taip rašo: „Gražiam mirusiųjų miestui reikėję tinkamų vartų, nes senieji mediniai buvo aplūžę. (...) Aš pavedžiau Tadui Ryliui pastatyti po du aukštus cementinius stulpus vienoje ir kitoje angos pusėje ir ant jų užkabinti geležinius ažūrinius, su stilizuotu raštu vartus. Jis puikiai atliko pavestą darbą ir Panevėžio užkampyje atsirado meniškos romėnų stiliaus kolonos, tarsi iš Romos aikštės čia perkeltos.“

Panevėžio kapinėse yra keletas T. Rylio pastatytų antkapinių paminklų. Tarp jų – originalus sarkofagas ant O Daugėlienės kapo. Čia stovi ir skulptoriaus Bernardo Bučo kurtas nuostabus paminklas anksti mirusiai V. Butėnienei „Motinystės pareigos auka“.

Amžino poilsio vietą šiose kapinėse rado daug žymių ir miestui bei Lietuvai nusipelnusių žmonių: knygnešiai, gydytojai, dvasininkai, muzikai, gamtininkai, mokytojai bei paprasti miestiečiai. Čia ilsisi advokato Moigio šeima, kunigo jezuito Antano Saulaičio seneliai Lichtenšteinai. Kapinių pietinė dalis ir joje stovinti koplyčia priklauso evangelikų liuteronų konfesijai, kas byloja apie didelę panevėziečių toleranciją savo artimui.

1998 m. privačia iniciatyva įkurtas Senamiesčio kapinių tvarkymo fondas. Jo steigėjai ir iniciatoriai Vida ir Gintaras Šimaičiai. Jų asmeninėmis lėšomis ir darbu nuveikti dideli darbai tvarkant kapines, jų prieigas, Apvaizdos taką.

V.Šimaitienės iniciatyva paruoštas edukacinis ekskursijų maršrutas, apimantis šv. Petro ir Povilo bažnyčią, jos šventorių, kapines, Skaistakalnio parko dalį. Maršrutas suderintas su MTC.

Apie šią vietovę istorinę medžiagą renka įvairių aukštųjų mokyklų studentai, rašo kursinius, baigiamuosius darbus.

Iš kapinių per Skaistakalnio tiltą kelias veda į seniausias Panevėžio parką – Skaistakalnį, susiformavusį dar pagonybės laikais. Parko pavadinimo reikšmė – pagoniška. Skaistakalnis turėjo reikšti šventą kalną.

Kol Skaistakalnis virto parku, praėjo keli šimtmečiai. Teigiama, kad Skaistakalnis, kaip parkas, imtas formuoti maždaug apie 1880-uosius. Tuo metu maždaug 40 ha dvarininko Karpio Skaistakalnio dvaras jau buvo privatizuotas ir padalytas į dvi dalis. Didžioji – apie 35 ha – atiteko kariuomenei.

Po kelių dešimtmečių, sovietiniais laikais, joje buvo įkurtas lėktuvų remonto įmonė. 5 ha Karpio dvaro atiteko miesto Savivaldybei. Šioje teritorijoje buvo įrengtas sporto aikštynas, vykdavo miesto renginiai. Parko centre stovi pagoniškasis kalnelis. Anksčiau čia buvo lauko estrada, vykdavo koncertai, šokiai.

1924 m. Skaistakalnio (Jasnagurkos) dvaro žemės naudotojai buvo: savivaldybės ligoninė (18 ha), agronomijos punktas (14 ha), veterinarijos punktas (2 ha), parodos aikštė (2 ha), miesto valdyba (parkas – 4 ha).

1920 m. iš grafo E. Kaizerlingo poetas J. Čerkesas Bessarnis nusipirko Skaistakalnio žemės sklypą, kuriame pasistatė namą, užveisė sodą. Sodyba buvo vadinama „Pragiedruliais“.

Čia lankydavosi to meto žymūs Panevėžio kultūros ir visuomenės veikėjai, A. Vienuolis – Žukauskas, kiti literatai. Dar būdamas gyvas poetas prašė jį palaidoti senosiose kapinėse ant Nevėžio kranto, kad iš ten galėtų matyti savo „Pragiedrulus“. Pastatas šiuo metu labai susidėvėjęs, virsta griuvėsiais.

1929 m. spalio 30 dieną miesto valdyba, rengdamasi paminėti didžiojo kunigaikščio Vytauto 500 metų mirties sukaktį, Skaistakalniui suteikė Vytauto Didžiojo vardą. Tačiau panevėžiečiai ir toliau parką vadino senuoju vardu arba polonizuotu pavadinimu – Jesnagurka. 1958-aisiais parkas paskelbtas valstybės saugomu, o 1986 m. priskirtas prie vietinės reikšmės gamtos paminklų. Parkas įdomus dendrologiniu požiūriu. Jame auga maumedžiai, juodosios bei veimutinės pušys, glaustašakiai bei raudonieji ąžuolai, sidabriniai klevai, baltieji gluosniai. Istoriniai šaltiniai teigia, kad Skaistakalnio parko plotas siekia iki 50 ha. Parkas suplanuotas netaisyklingai: jo alėjos tiesios ir lenktos.

Anksčiau tarp alėjų buvusios erdvės XX a. antrojoje pusėje paverstos medelynais. Tik dalis išliko ir pagrindinių alėjų, apsodintų mažalapių liepų ir paprastųjų klevų eilėmis.

Atviros erdvės yra tik Nevėžio pakrantėje ir virš tvekinų. Maudyklos gatvėje gyvenantys Nijolė ir Algimantas Vasiliauskai prieš keletą metų sutvarkė dalį Nevėžio upės vagos ir atgaivino paplūdimį, pritaikė vietos gyventojų ir kitų panevėžiečių poilsui. Kiekvienais metais jie sutvarko krantą, nupjauna žolę, surenka šiukšles, nuolat išvalo upės vagą.

Skaistakalnio g. 2 namo savininkė savo kieme įrengė primityviojo meno muziejėlį.

Įdomu, kad apėjus ratą pro bažnyčią, per kapines, parką, Nevėžio pakrantėmis vėl atsirasime ant tilto į Šv. Zitos gatvę. Projekto įgyvendinimas būtų labai svarbus vietos dvasios (genius locus) išsaugojimui ir atkūrimui. Vietos dvasia – tai savitas vietovės ar miesto paveldosauginio, kultūrinio, architektūrinio, kraštovaizdinio, dvasinio unikalumo formavimosi pagrindas, naikinantis aplinkos monotoniją, standartizaciją, bejausmiškumą. Tai – priešprieša nūnai įsigalėjusiai popkultūrai. Pripažįstant šios vietos unikalumą 2012 m. rugsėjo 20 d. Panevėžio m. Dailės galerijos iniciatyva buvo sukurtas ir laimėtas projektas Europos paveldo dienoms 2012 (žr. prieduose). Šia, visame pasaulyje aktualia, tema yra išleistas straipsnių rinkinys „Vietos dvasios paieška“, LII leidykla, V., 2014. Panevėžio mieste, kur vyrauja technokratinė mintis, komercializacija, bedvasis politikavimas ir populizmas, tokio projekto įgyvendinimas leistų miestą pakelti į žymiai aukštesnį dvasinį lygmenį, sustiprintų miesto bendruomenės pilietiškumą, ugdytų pasididžiavimą savo miestu, jo praeitimi ir skatintų gražesnės ateities kūrimo darbus.

VIDA ŠIMAITIENĖ

PANEVĖŽIO

E K S P E R I M E N T I N Ė S

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

DARBAS 2016.04.02-03

IDĖJOS GIMTAJAM MIESTUI: PANEVĖŽĮ ŽADINO EKSPERIMENTINĖS DIRBTUVĖS

Panevėžio viešojoje G.Petkevičaitės Bitės bibliotekoje neseniai buvo pristatyti Lietuvos architektų sąjungos Panevėžio skyriaus organizuotų Eksperimentinių architektūrinių kūrybinių dirbtuvių rezultatai. Po 22 metų pertraukos bei sąstingio, neabejingi savo miestui architektai ir visuomenininkai susibūrė bendram darbui eksperimentinėse kūrybinėse dirbtuvėse ir pateikė idėjas, kaip prikelti savo gimtąjį miestą.

Dabar jau galima drąsiai sakyti, kad tai, kas įvyko – verta vadinti išskirtiniu įvykiu ne tik Panevėžio mieste, bet ir Lietuvoje. Tai vyko savanoriškai, be jokio atlygio, aktyviai dalyvaujant visuomeninkams ir padedant rėmėjams.

Apie miesto praeitį istorinėmis žiniomis pasidalijo vyresnės kartos panevėžiečiai. Talkinant turizmo informaciniam centrui, neabejingi miestiečiai pateikė nemažai racionalių pastebėjimų, pasiūlymų miesto viešųjų erdvių tvarkymui. Pėsčiųjų tilto idėjas savarankiškai eskizavo Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai – galbūt būsimi architektai.

Per dirbtuvių pristatymą buvo pateiktos 3 aktualios temos, į kurias daugybę metų miesto savivaldybė neieškojo atsakymų, nors tai glaudžiai siejosi su ikikarinio miesto tapatybe. Toks ilgą laiką besitęsiantis abejingumas neramino savojo miesto patriotus.

Simboliška, kad renginys vyko artėjant šimtmečiui valstybės, kurią kūrė savanoriai. Lietuvos architektų sąjungos Panevėžio skyriaus nariai, kartu su iš Panevėžio kilusiais savo kolegomis, pateikė idėjines koncepcijas, kaip atgaivinti 3 miestui labai svarbius objektus – apleistą nepriklausomybės kovų savanorio, poeto, visuomenininko J.Čerkeso-Besparnio „Pragiedrulių“ sodybą Skaistakalnio parke; šiame parke esančią kalvą ir apleistą vasaros estradą, bei pasiūlė naujo pėsčiųjų tilto idėją istorinio medinio liepto per Nevėžį vietoje, kuris galėtų sujungti šv. Zitos gatvelę, istorinį medinės architektūros Mikolajevo kvartalą su G.Petkevičaitės-Bitės namu ir dabartinį miesto centrą.

Dėl naujo pėsčiųjų tilto reikėtų pasakyti, kad jis būtų toje vietoje ne kartą buvo siūlytas senokai vykusiam konkurse bei Vilniaus Gedimino technikos universiteto Urbanistikos katedros studentų baigiamuosiuose darbuose. Architektai įžvelgė, kad šiuos objektus sujungtų mažasis pėsčiųjų-dviračių pažintinis ratas. Paskui prie dirbtuvių netikėtai prisijungė ištikimi panevėžiečiai, išvykę svetur, architektai Henrikas Štaudė ir Gintautas Šveikauskas, prisiminę savo paauglystės maršrutus, nupiešė didįjį ratą.

Arch. Jurėna Steponavičienė apžvelgė aktyvių miesto gyventojų siūlymus, skrupulingai surinko istorinę medžiagą. Miesto gyventojai pritarė, kad atgytų miesto viešosios erdvės, Skaistakalnio parke galėtų atsirasti parko kavinė, tualetai, apžvalgos bokštas kaip vertikālė, galėtų atgimti kareivių priesaikos prieškarinė tradicija, menininkų rezidencija, botanikos sodas, o galbūt parke galėtų būti jodinėjama arkliais ir t.t.

Arch. Elvyra Klimavičienė apžvelgė įdomius objektus jungiantį mažąjį ratą. Atnaujinus dangas, pagal Vilniaus dailės akademijos II kurso architektūros studentės Faustos Diržytės idėją, įrengus interaktyvius standus, pasakojančius gatvelių istoriją, istorinis Mikolajevo-Špitolės kvartalas tikrai atgytų.

Provokuojančias poeto J.Č.Besparnio sodybos atgaivinimo konversijos koncepcijas, kuriose būtų visuomeninis pastatas, pristatė arch. Donatas Malinauskas. Atgaivinat sodybą, galėtų atsirasti vertikālė, stoginė, terasa, įsikomponuotų kavinė ar paviljonas. Arch. Žymantas Lipskis pateikė idomią idėją parke pastatyti daug autonomiškų, pakeltų nuo žemės menininkų dirbtuvėlių.

Skirtingas „verpstės“ ir „S“ formos tilto idėjas, kuomet tiltas ne tik jungia skirtingus krantus, bet kartu yra ir miesto meninis akcentas, traukos taškas, pristatė arch.Loreta Paulauskienė, Neringa Sargautaitė, Gintautas Diržys, Miglė Paužaitė, Vidminas Stankevičius.

Atnaujinat vasaros estradą, arch. Vidminas Stankevičius mato viziją, kaip galima apjungti tradicinius audinio raštų vaizdinius(arch. Donatas Malinauskas) su dinamiškos formos stogine. Pagerbiant ikirikščioniškojo Panevėžio gyventojus, ant kalvelės, spėjamo alkakalnio, galėtų atsirasti simbolinis apeiginis ratas.

Vilniečiai architektai Henrikas Štaudė, Gintautas Šveikauskas, Augustas Minkauskas vasaros estradą siūlo įrengti naujai, noliečiant esamos kalvos. Į ją nuo esamo tilto vestų pakeltas takas, kuris užsibaigtų įspūdinga konsolė - apžvalgos aikštele, ties paskandintu Nevėžyje mitologiniu akmeniu. Po estrados konstrukcija būtų galimybė įrengti technines patalpas, kavinę, WC. Taip pat buvo aptartas didžiojo dviračių tako maršrutas.

Darbai nėra baigtiniai, o tik konceptualūs siūlymai, prie kurių architektai tikisi sugrįžti vėliau.

Renginys buvo gera proga pakabėti apie architektūrą ir opias problemas su miesto politikais ir aktyviais miestiečiais. Taip jau sutapo, kad kūrybinių dirbtuvių uždarymo metu, miesto bendruomenei prisistatė naujoji Panevėžio miesto savivaldybės Architektūros skyriaus vedėja Daiva Gasiūnienė. Tikimės, kad mūsų iniciatyva visus nuteikė optimistiškai.

DONATAS MALINAUSKAS

PANEVĖŽIO

E K S P E R I M E N T I N Ė S
KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

JUNGIANTIS RATAS

Panevėžio

EKSPERIMENTINĖS
kūrybinės dirbtuvės

ORGANIZATORIAI
LAS Panevėžio skyrius
Panevėžio visuomenininkai

<http://www.panevezioarchitektai.lt/>
<http://www.facebook.com/panevezioarchitektai/>
panevezioarchitektai@gmail.com

PANEVĖŽIO ARCHITEKTŪRINIŲ
DIRBTUVIŲ OBJEKTAI:

NAUJAS PĖSČIŲJŲ TILTAS

kontaktinis asmuo: arch. Loreta Paulauskienė
el. paštas: loreta.paulauskienė@zebra.lt
mob. tel. nr.: +370 614 80 060

SKAISTAKALNIO KALVOS

kontaktinis asmuo: arch. Vidminas Stankevičius
el. paštas: v.stankevicius@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 698 44 377

BESPARNIO SODYBA

kontaktinis asmuo: arch. Donatas Malinauskas
el. paštas: etnoprojektai@gmail.com
mob. tel. nr.: +370 674 40 871

PĖSČIŲJŲ-DVIRAČIŲ TAKAS - 1500m

VAIZDINGAS MARŠRUTAS NUO SENVAGĖS IKI SKAISTAKALNIO PARKO

Kūrybinių dirbtuvių metu buvo siūloma apjungti vertingus Panevėžio miesto objektus įrengiant vaizdingą maršrutą nuo Senvagės per Šv. Zitos, Vysk. M. Giedraičio gatveles, pro Šv. Apaštalų Petro ir Povilo bažnyčią, per gatveles vedančias prie Nevėžio upės krantinės iki Skaistakalnio parko.

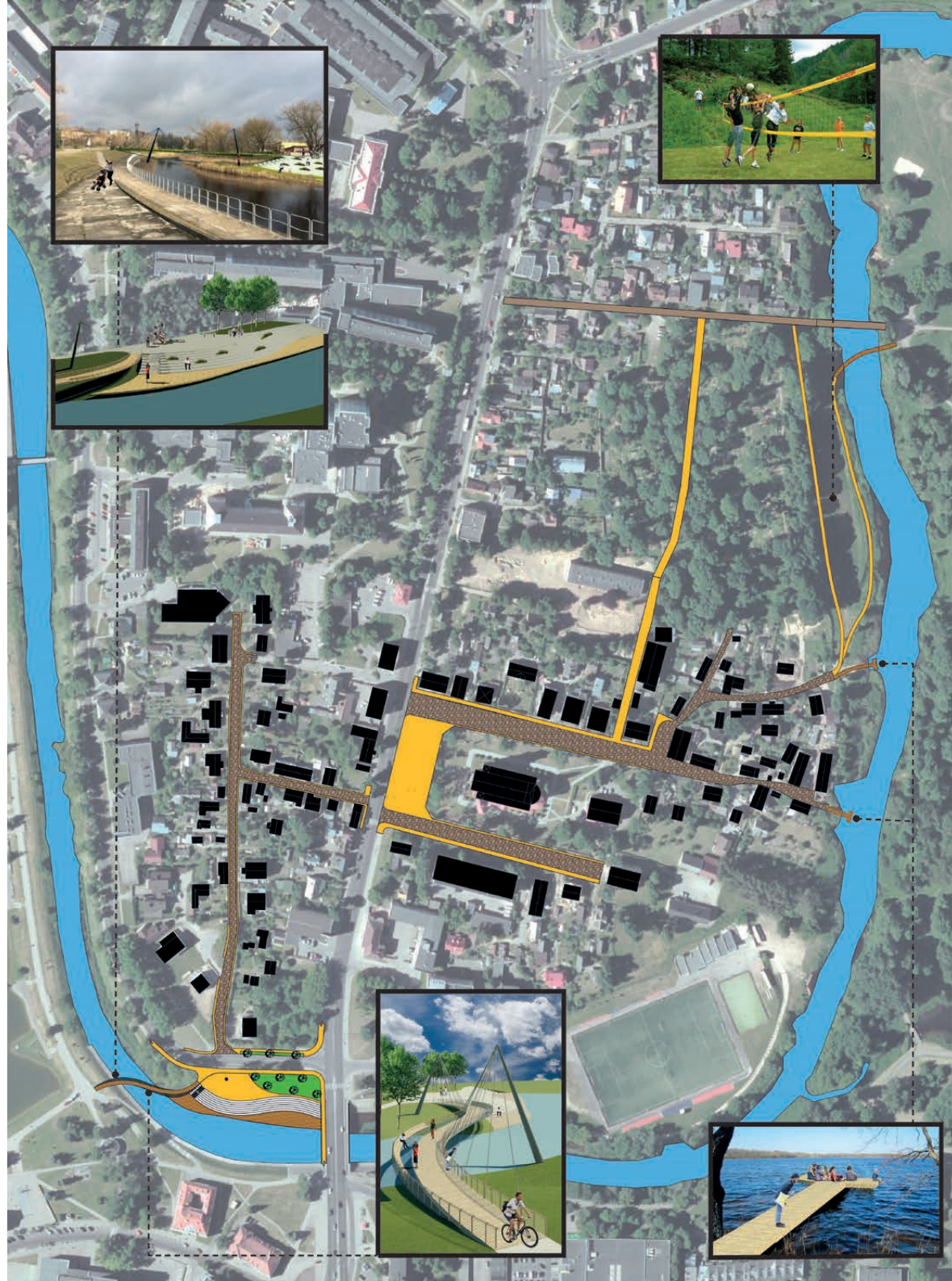
Takas prasidėtų nuo Senvagės nauju pėsčiųjų tiltu, kuris pažymėtų buvusio istorinio liepto vietą. Siūlomas dekoratyvus vingiuotas pėsčiųjų tiltas vedantis nuo Senvagės į Šv. Zitos gatvelę. Tiltro konstrukcijai naudojami vantai, kurie suteikia statiniui dekoratyvumo ir plastiškumo. Vaikščiavimui skirtą tiltro dalį sudarytų dvi medžiagos – stiklas ir medis. Stiklas suteiktų galimybę pajusti nesvarumo būseną matant upę tiesiai po kojomis. Prie tiltro turėklų vingiuose siūlomi įrengti suoliukai poilsiui. Toks tiltas taptų atraktyvus ne tik funkcinė bet ir rekreacinė prasme.

Perėjus siūlomą tiltą būtų sutvarkoma krantinė pritaikant gyventojų ir miesto svečių rekreacijai. Siūloma įrengti terasas, kurios imituotų vingiuotos upės tėkmę. Ant terasų būtų galima įrengti gėlynus ir sėdėjimo vietas. Nusileidus prie upės atsirastų galimybė poilsiuoti prie vandens (sėdėti, maitinti antis, stebėti vandenį ir pan.), taip pat galima įrengti vandens dviračių ar valčių nuomą. Viršutinėje krantinės terasoje, gatvės lygyje, siūloma įrengti skulptūrą, kuri būtų matoma iš Šv. Zitos gatvės. Toks sprendimas pagyventų ir užbaigtų gatvės perspektyvą. Ši krantinės terasa galėtų tapti ne tik tranzitinė vieta, bet ir susitikimų vieta.

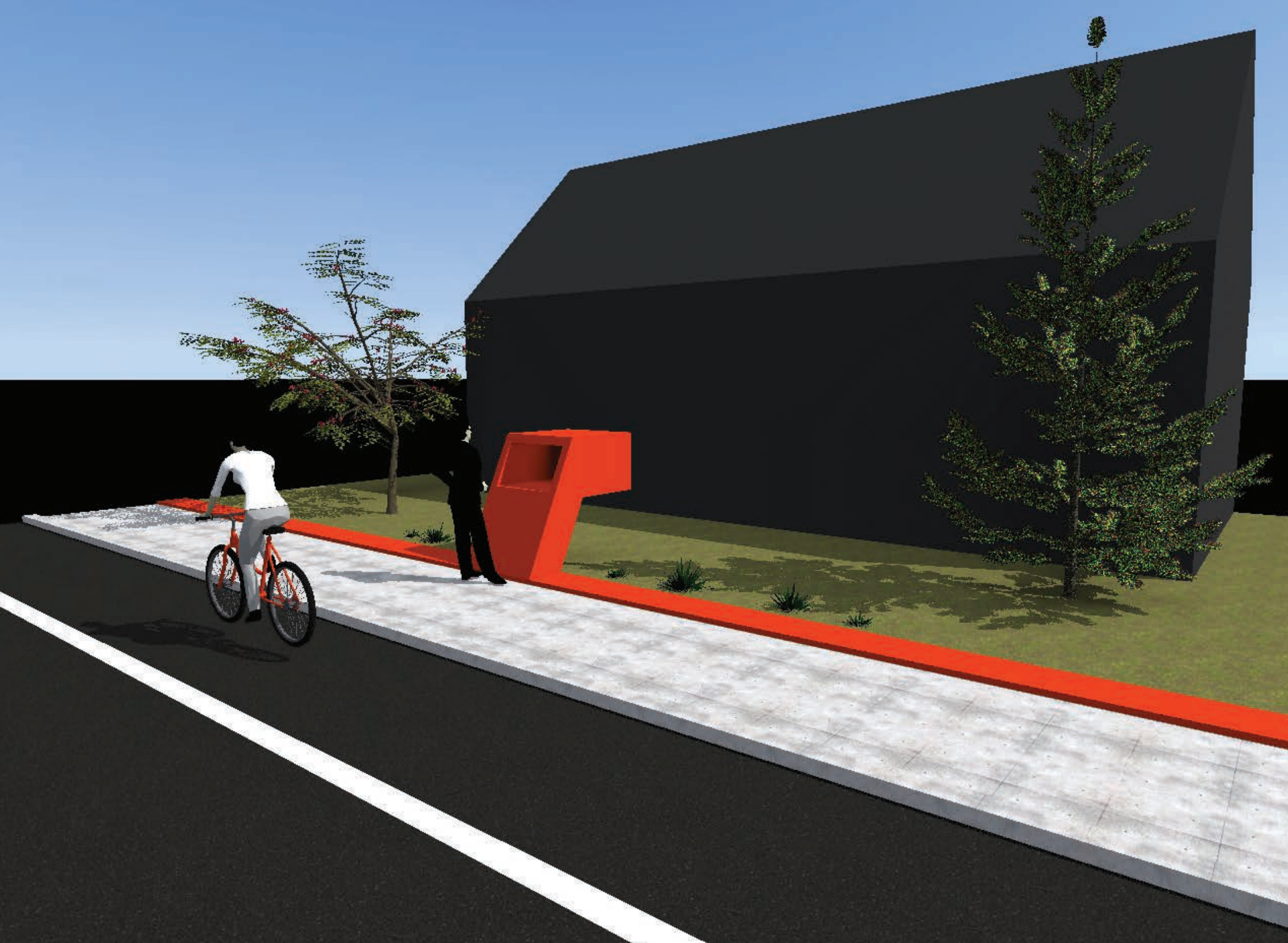
Siūlomą vaizdingo maršruto trasą reikėtų sutvarkyti pritaikant patogiam pėsčiųjų ir dviratininkų judėjimui, įrengiant šiam kvartalui derančias dangas. Prie svarbių objektų turėtų atsirasti informaciniai stendai su objektų ypatybėmis. Praėjimai prie upės per siauras gatveles turėtų baigtis liepteliais, nuo kurių atsivertų kito kranto parko vaizdas. Tokiu būdu būtų sustiprintas upės atraktyvumas ir upės su urbanizuota teritorija ryšys. Upės slėnis prie esamo pėsčiųjų tiltro tinkamas aktyviam poilsiui, todėl galėtų būti įrengta maudykla, tinklinio aikštelė ir pan. Upės slėnis sujungiamas su Skaistakalnio parku per naują tiltą, kurio lygis būtų vienodame aukštyje abiejuose krantuose. Taip būtų išspręstas šiuo metu problematiškas neįgalųjų ir jaunų tėvų su vežimėliais patekimas į parką. Dėl patogaus susisiekimo su Sporto g., pereinančia į Maironio taką, su upės slėniu siūloma įrengti į šlaitą įkirstą taką, kuris nukreiptų srautą nuo kapinių ir pagerintų Nevėžio upės krantinės pasiekiamumą.

Siūlomi sprendiniai pagyventų šiuo metu užmirštą ir vietomis apleistą Panevėžio miesto istorinę dalį ir taptų atraktyvia gyventojų ir miesto svečių poilsiavimui vieta.

ARCH. NERINGA SARGAUTAITĖ

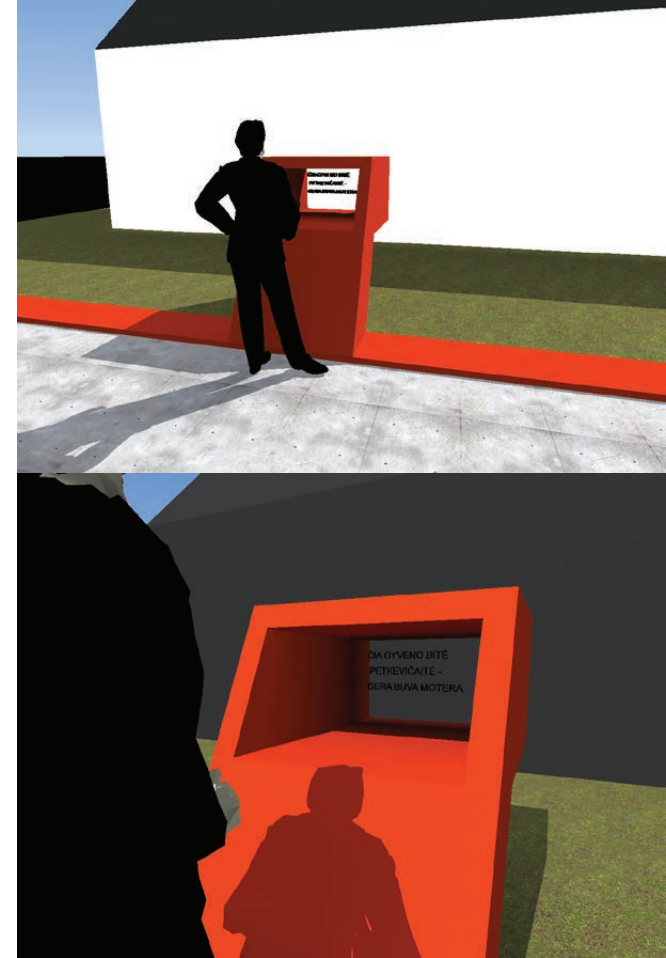

VAIZDINGAS MARŠRUTAS NUO SENVAGĖS IKI SKAISTAKALNIO PARKO

VDA
ARCHITEKTŪROS II KURSO STUDENTĖ
FAUSTA DIRŽYTE

VDA architektūros fakulteto III kurso studentė Fausta Diržytė siūlo susipažinti su miesto istoriją įrengiant Interaktyvius standus, o oranžinė bordiūrą gija jungtusi su Skaistakalnio parko estrada.

PANEVĖŽIO

E K S P E R I M E N T I N Ė S

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

J. ČERKESO BESPARNIO SODYBOS SKAISTAKALNIO PARKE
FUNKCIJOS, ESTETIKOS BEI PRITAIKYMO IDĖJA

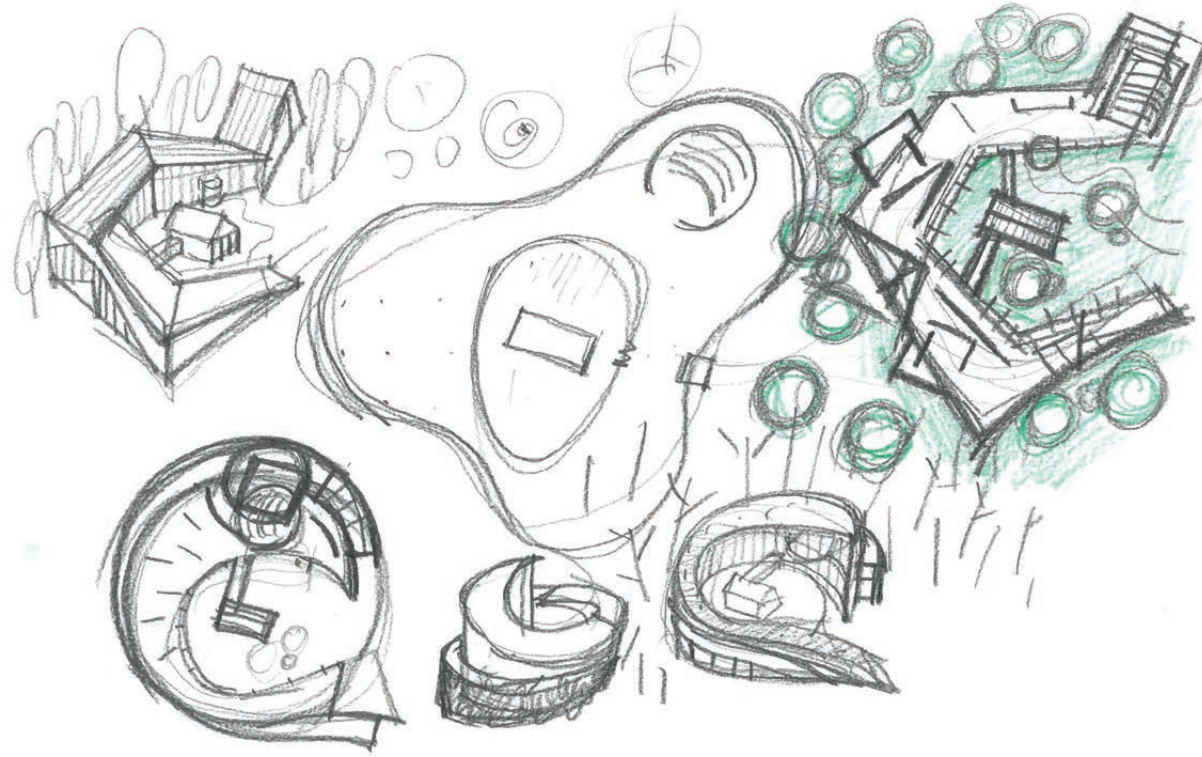

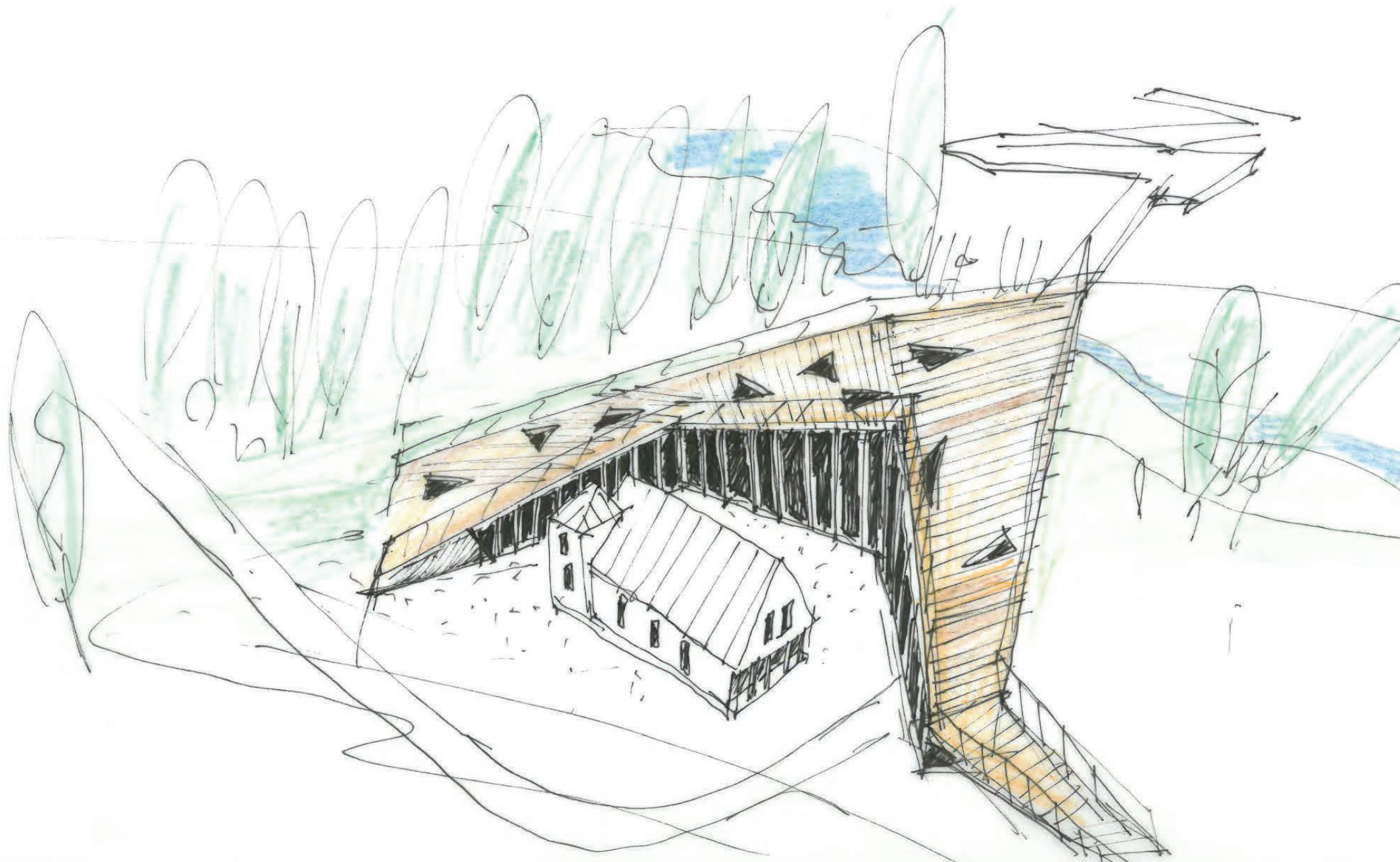

Kad atgytų kaip visuomeninis daugiafunkcinis poeto J. Čerkeso besparnio sodybos kompleksas ne mažiau svarbu išpėtoti pėščiujų - dviračių Skaistalnio parke tinklą, bei numatyti stovėjimo aikštes automobiliams, autobusams, įrengti naują aptarnaujančį privažiavimą nuo J.Biliūno gatvės. Be patogios susisiekimo sistemos statinys funkcionuoti negali.

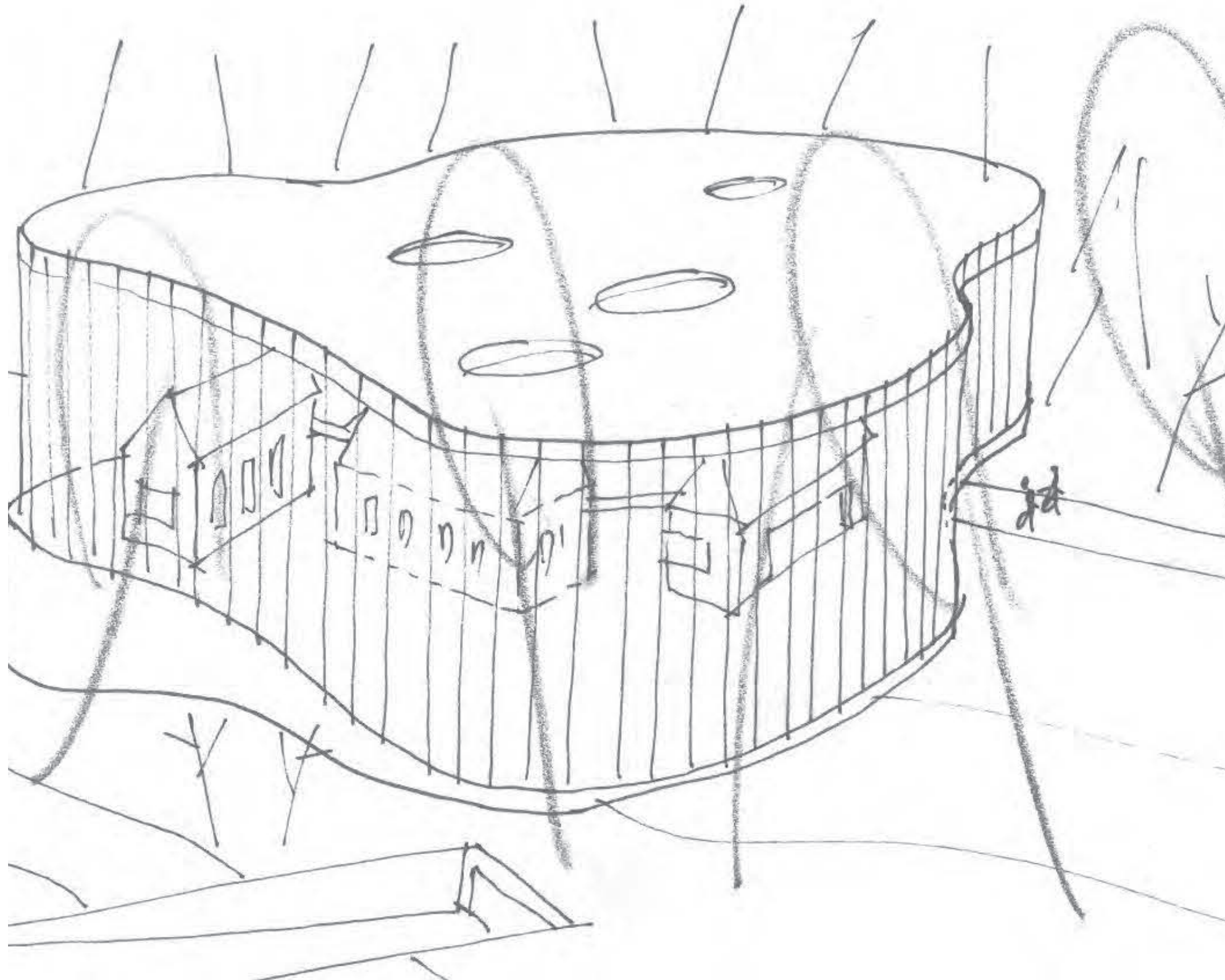

Esama Beparnio sodyba apsupta parko pasislėpusi nuo miesto šurmulio. Mastant apie jos išplėtimą/pritaikymą norėjosi palikti pastatų sąryšį su gamta. Viena iš minčių pritaikyti ją menininkų dirbtuvėms pakėlus jas į medžių lajų lygį. Tas suteiktų naujai projektuojamam priestatui lengvumo, pirmo aukšto lygyje atsirastų vertikalės-kolonos atkartojančios medžius kurios dar labiau sulietų pastatą su supančia aplinka. Esamas senasis pastatas liktų kaip centrinė jungianti dalis. Joje būtų įrengtas liftas patekimui į dirbtuvių lygį. Visos dirbtuvės būtų sujungtos atvira galerija kuri tarnautų kaip apžvalgos aikštelė.

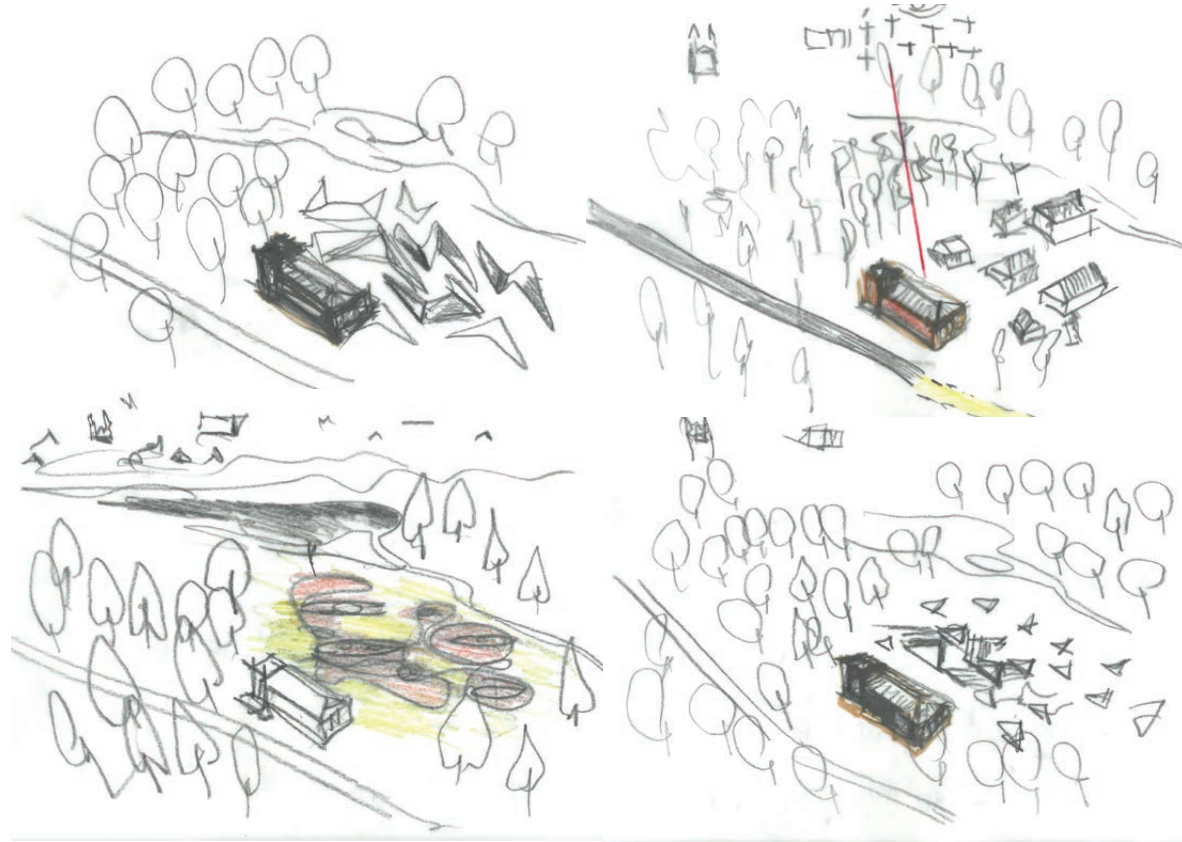

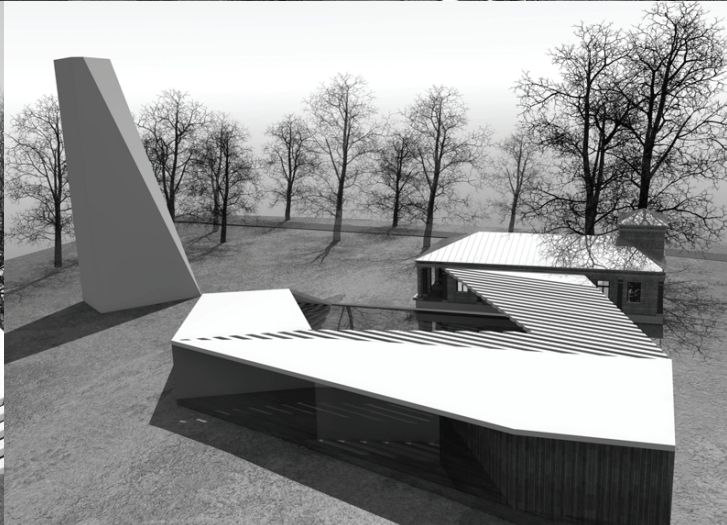
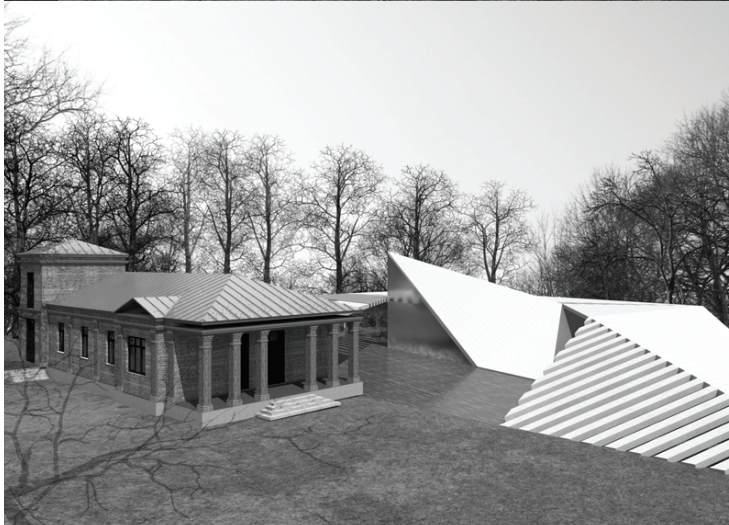
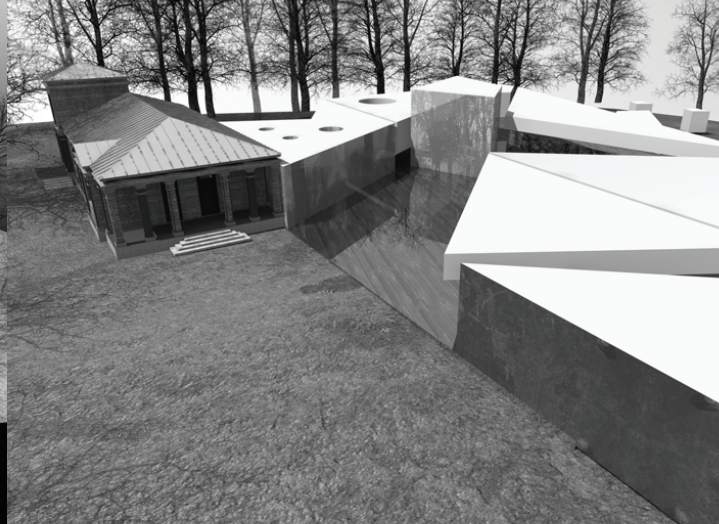

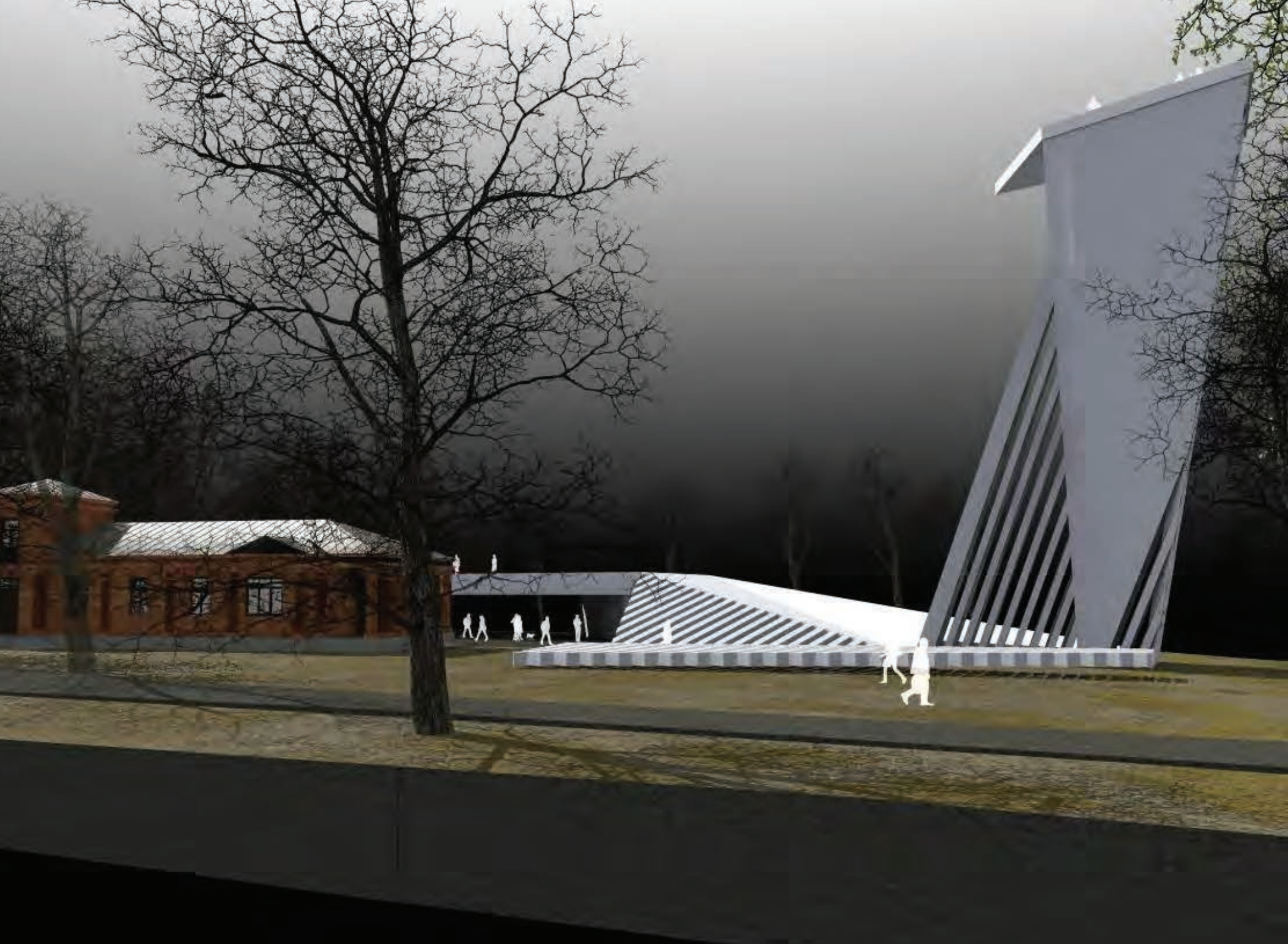

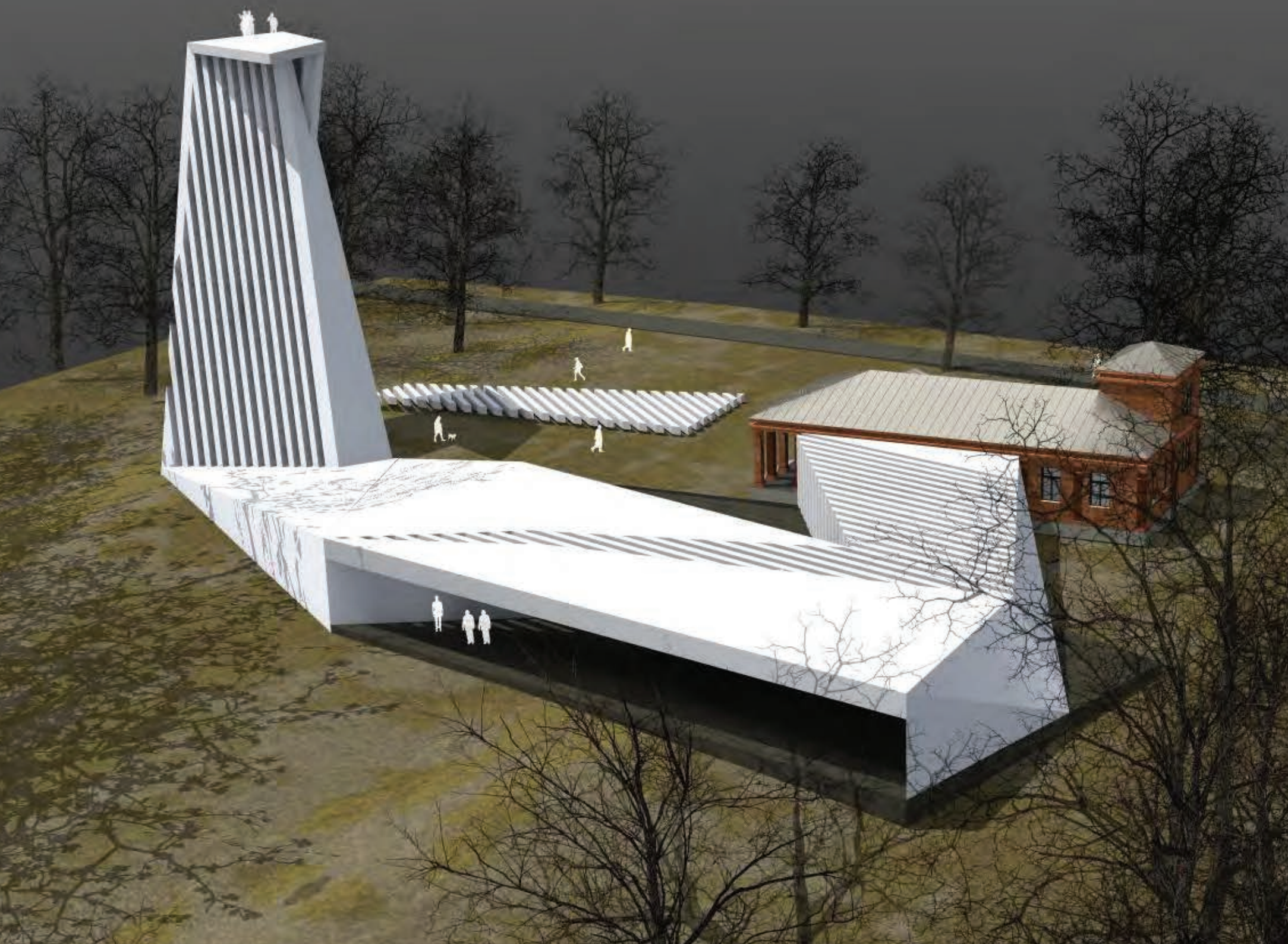

Poetas J.Čerkesas- Besparnis buvo to meto modernus žmogus, o jo įkūrtoje sodybos dažnai rinkdavosi menininkai, žymūs žmonės ir paprasti miestiečiai, būdavo rengiami vakarai. Todėl šioje vietoje geriausia būtų išlaikyti visuomenišką bendruomenišką erdvę ir atvirą miesto gyventojams bei svečiams. Šalia sutvarkyto pagrindinio raudonų plytų mūro namo galėtų atsirasti papildomi novatoriški tūriai, stoginės, terasų konstrukcijos, svarbiausia, kad visuomeninis daigafunkcinis kompleksas organiškai integruotusi į parką. Taip pat galėtų būti atstatomas molinis tvartas ir tūriai su dvišlaičiais stogais su aliuziją į buvusią sodybą.

PANEVĖŽIO

E K S P E R I M E N T I N Ė S

KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

PĖSČIŲJŲ TILTO PER NEVĖŽIO UPĘ JUNGIANČIO
JAKŠTO GATVĘ IR SENVAGĖS PARKĄ IDĖJA

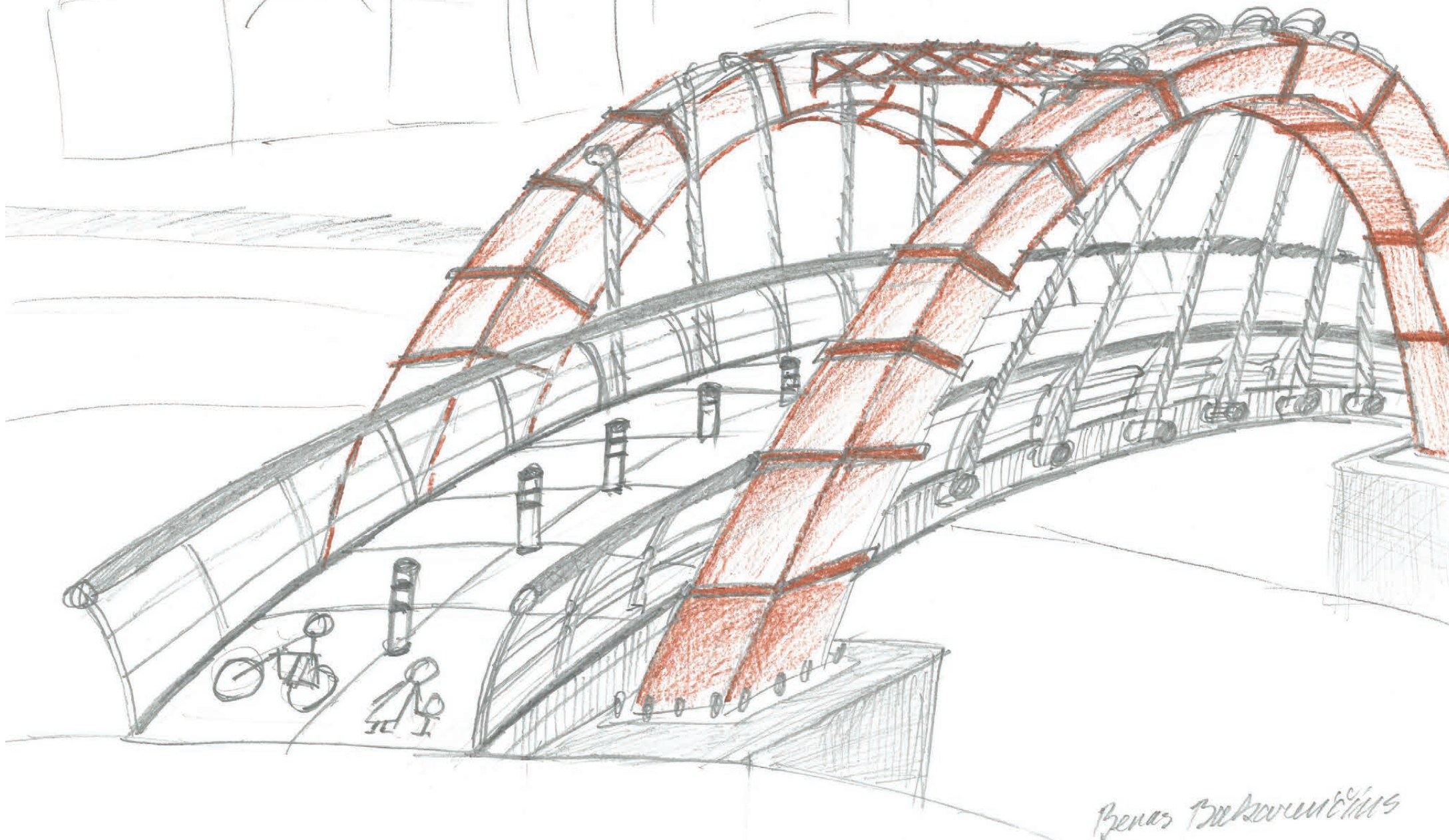

Поневѣжъ
Poniewież

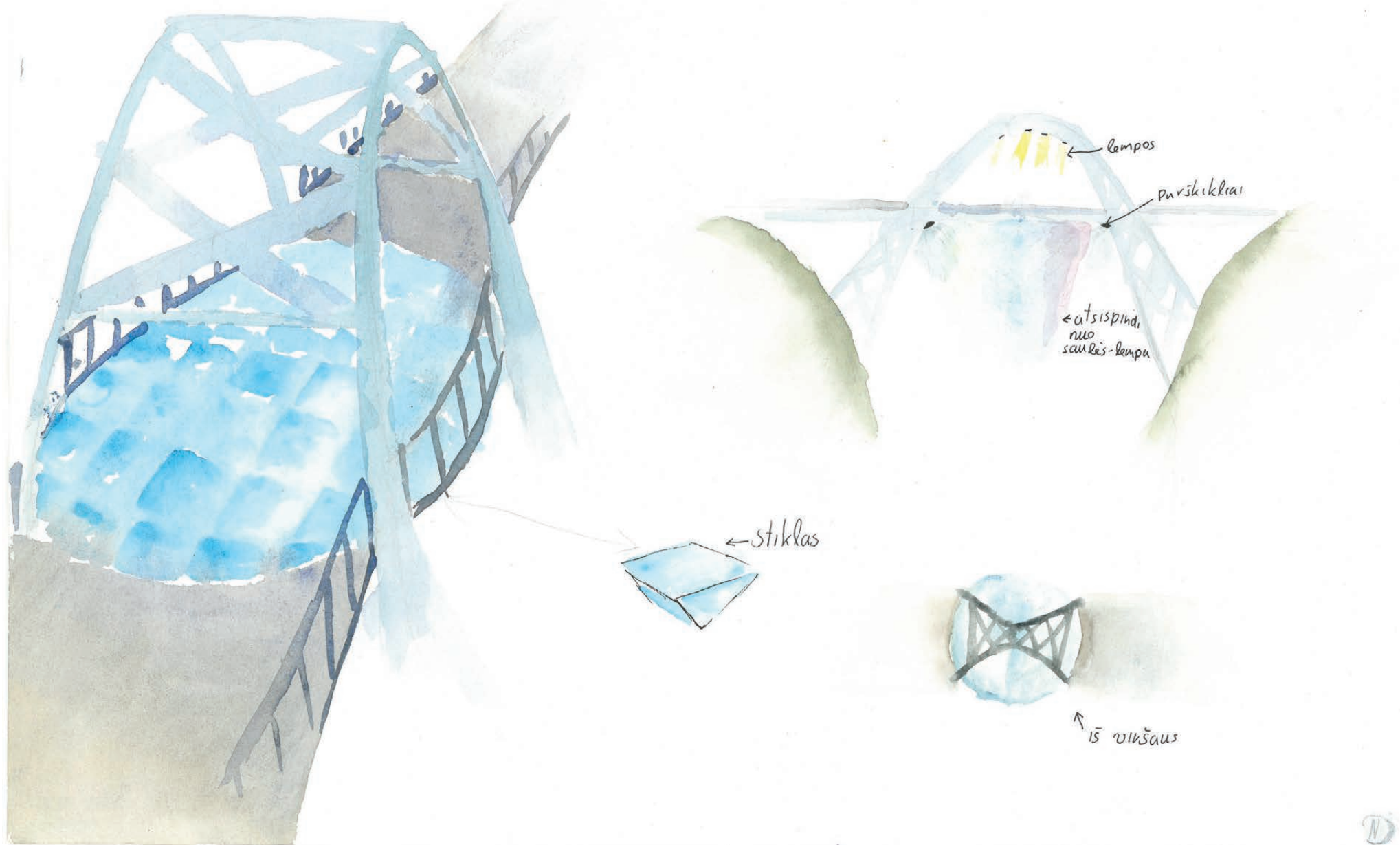
Ледоходъ на рѣкѣ Невяжѣ.
Kra na rzece Niewiaże

TILTO IDĖJA
V.MIKALAUŠKO MENŲ GIMNAZIJOS MOKINYS
BENAS BALZAREVIČIUS

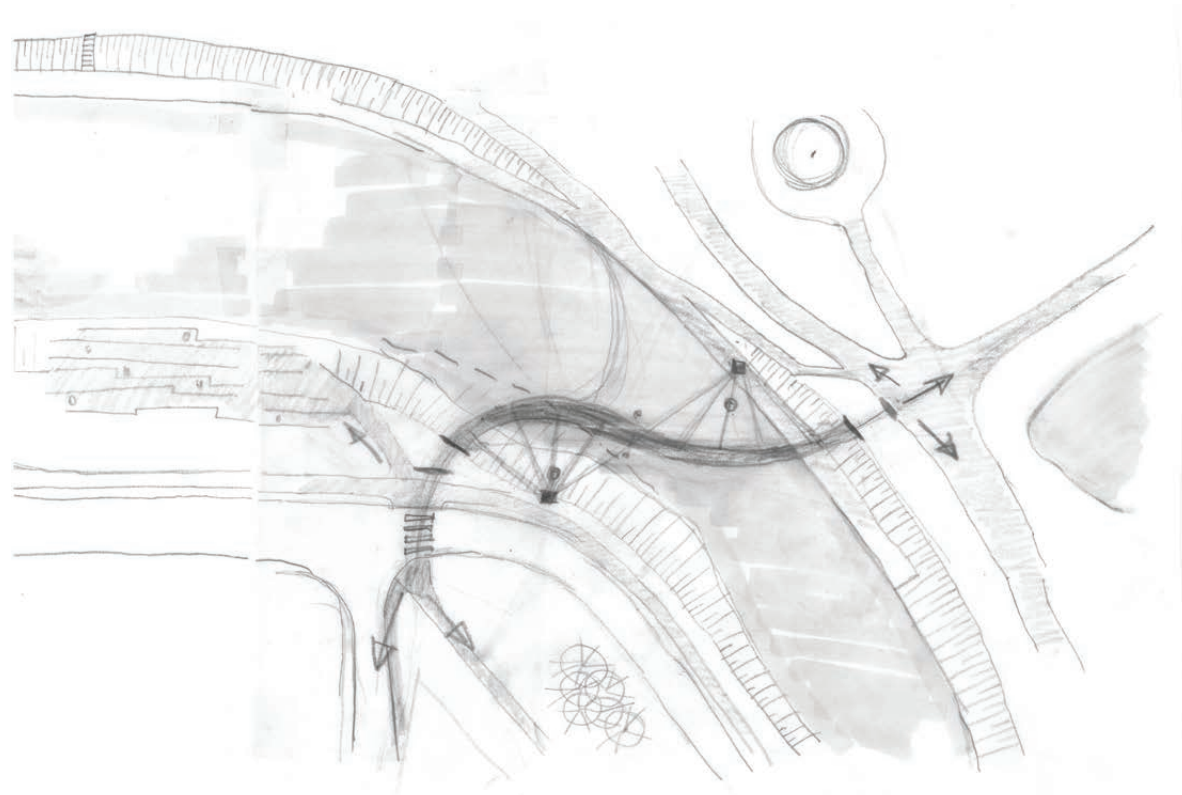

Benas Balzarevičius

TILTO IDĖJA
V.MIKALAUŠKO MENŲ GIMNAZIJOS MOKINYS
MATAS GRINKAS

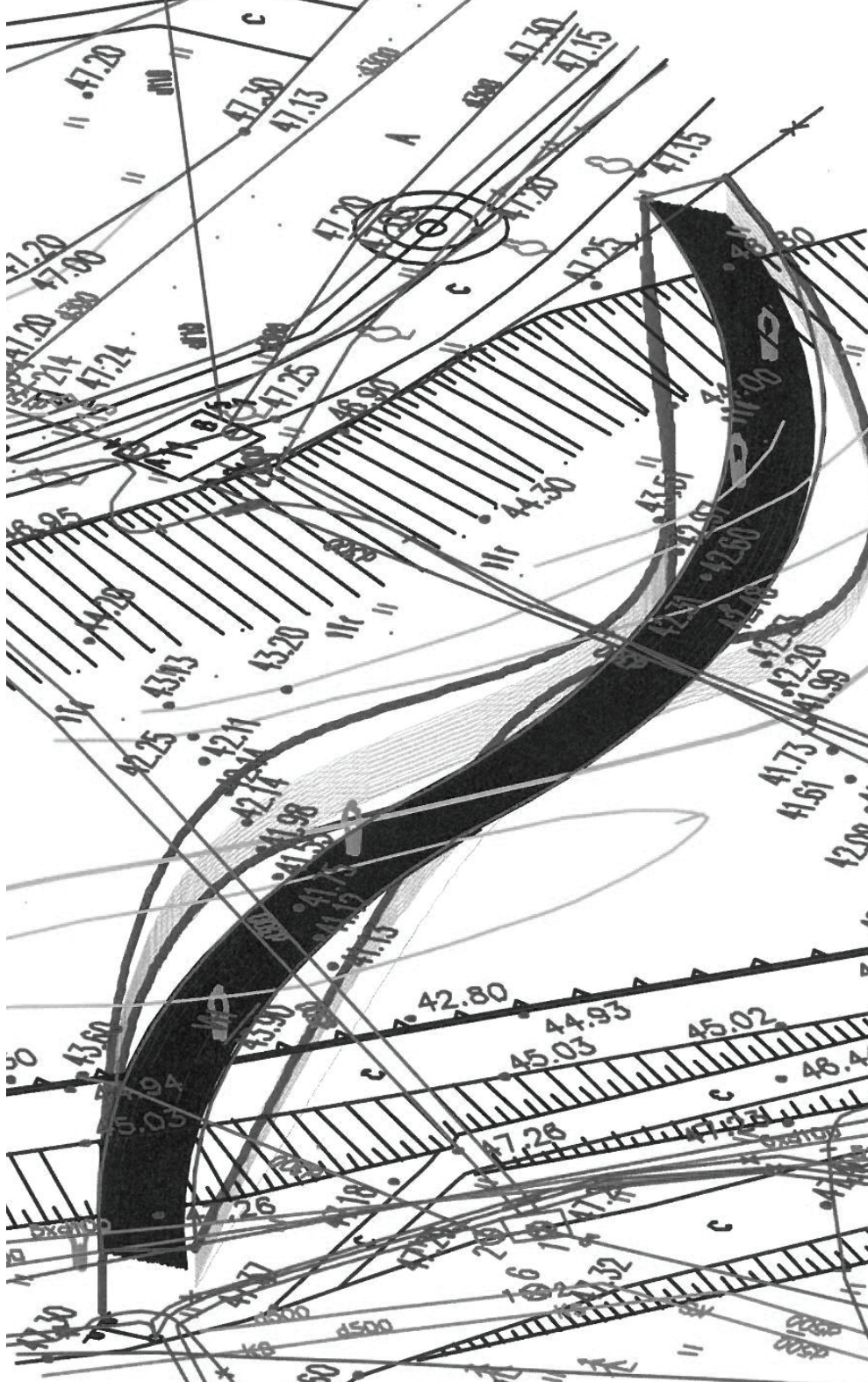
Naujas pėsčiųjų tiltas per Nevėžio upę sujungia Senvagės parką ir šv. Zitos gatvelę.

Šv. Zitos gatvelė, vysk. Giedraičio gatvelė, pro Petro Povilo bažnyčią, Apvaizdos taką, senąsias miesto kapines pėsčiųjų tiltu patenkame į Skaistakalnio parką, kertame jį ir palei Nevėžio upę atsirandame vėl prie projektuojamo pėsčiųjų tilto. Tai mažasis dviračių- pėsčiųjų takas, kurio ilgis 1,8 km., atveriantis miestui jo ypatingų kvartalų savitumą ir grožį.

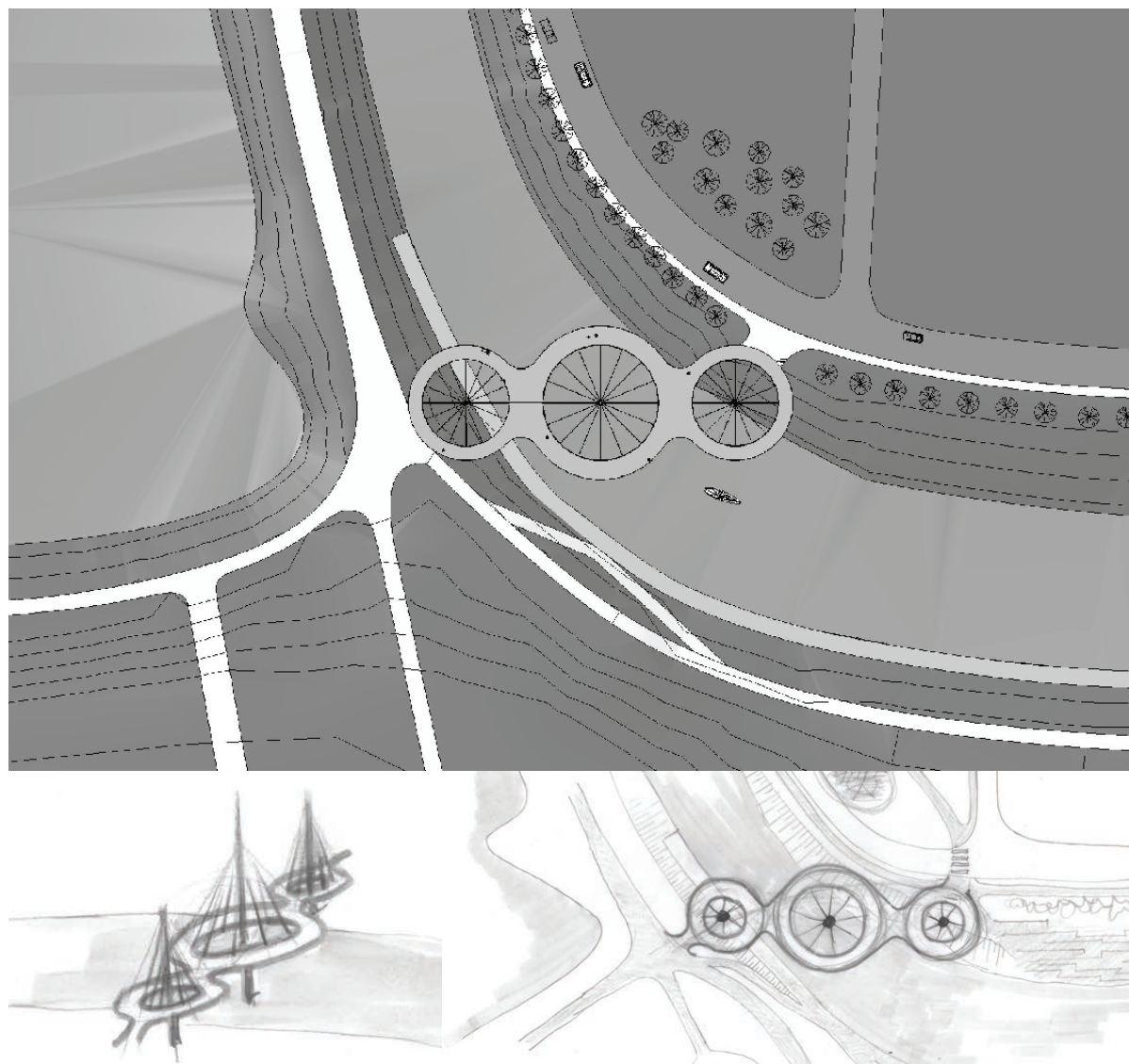
Pėsčiųjų tiltas šioje vietoje jau yra buvęs.

Tiltas S raidės formos, jo danga- medis ir ažurolinis metalas (arba stiklas), turėklai mediniai su metaliniu tinklu.

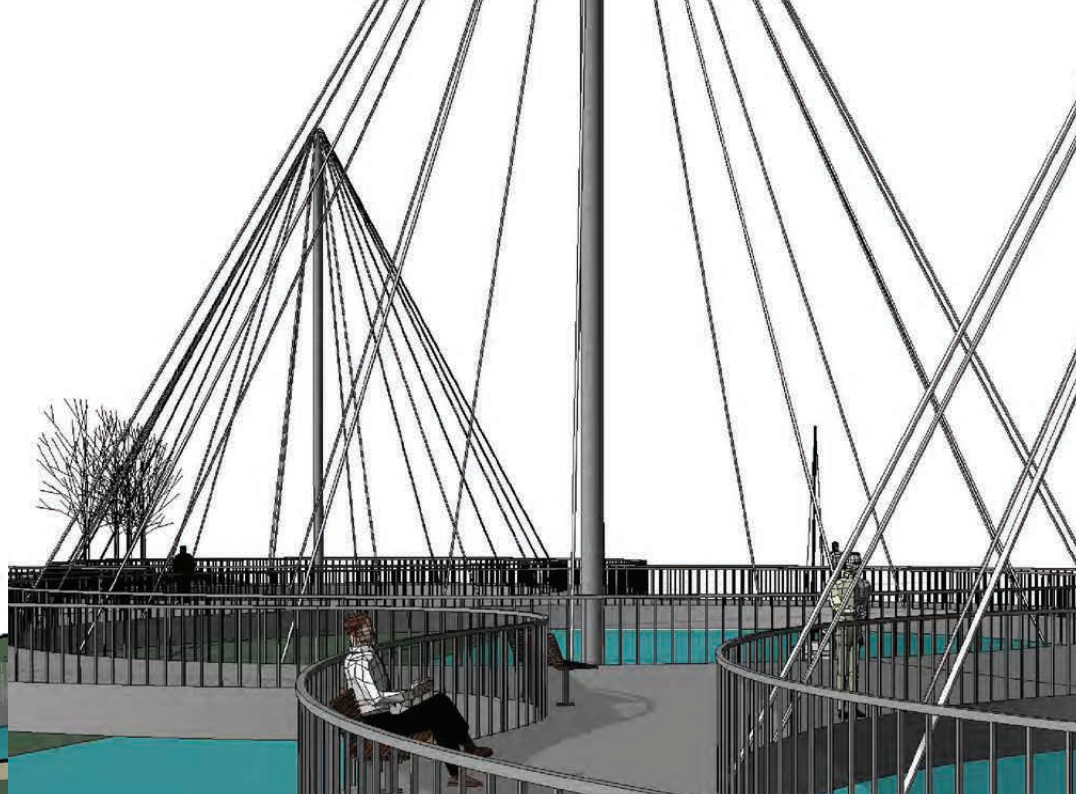
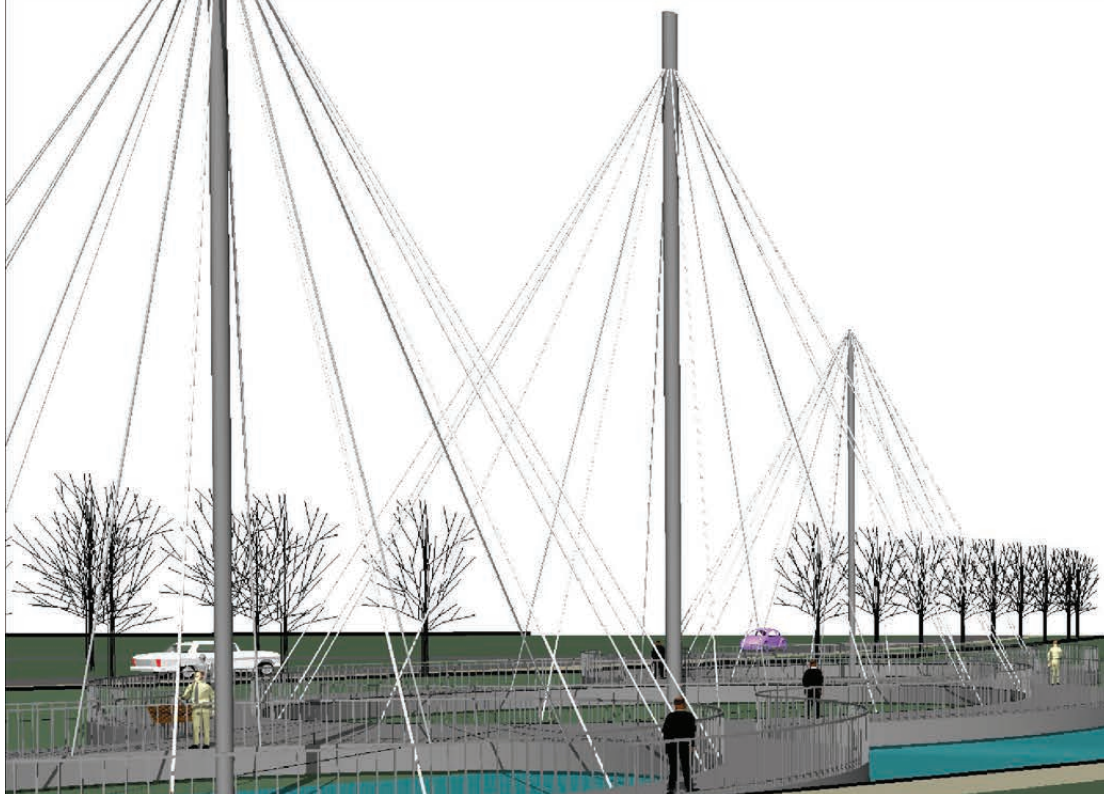
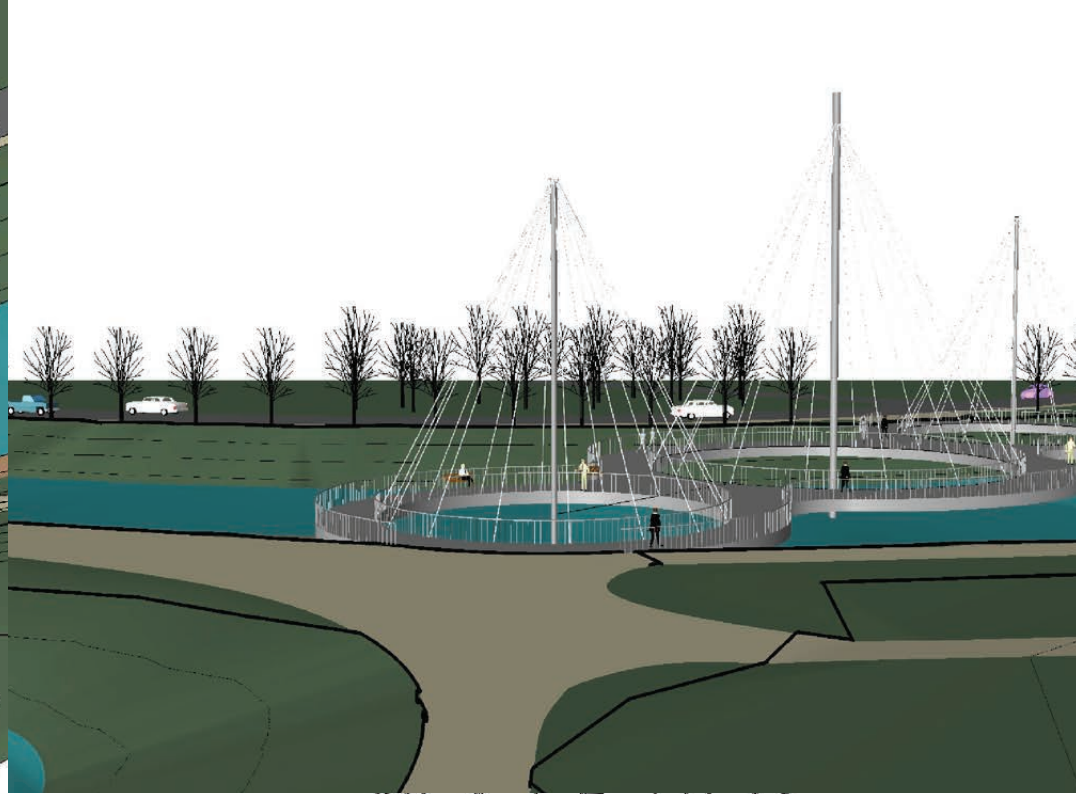
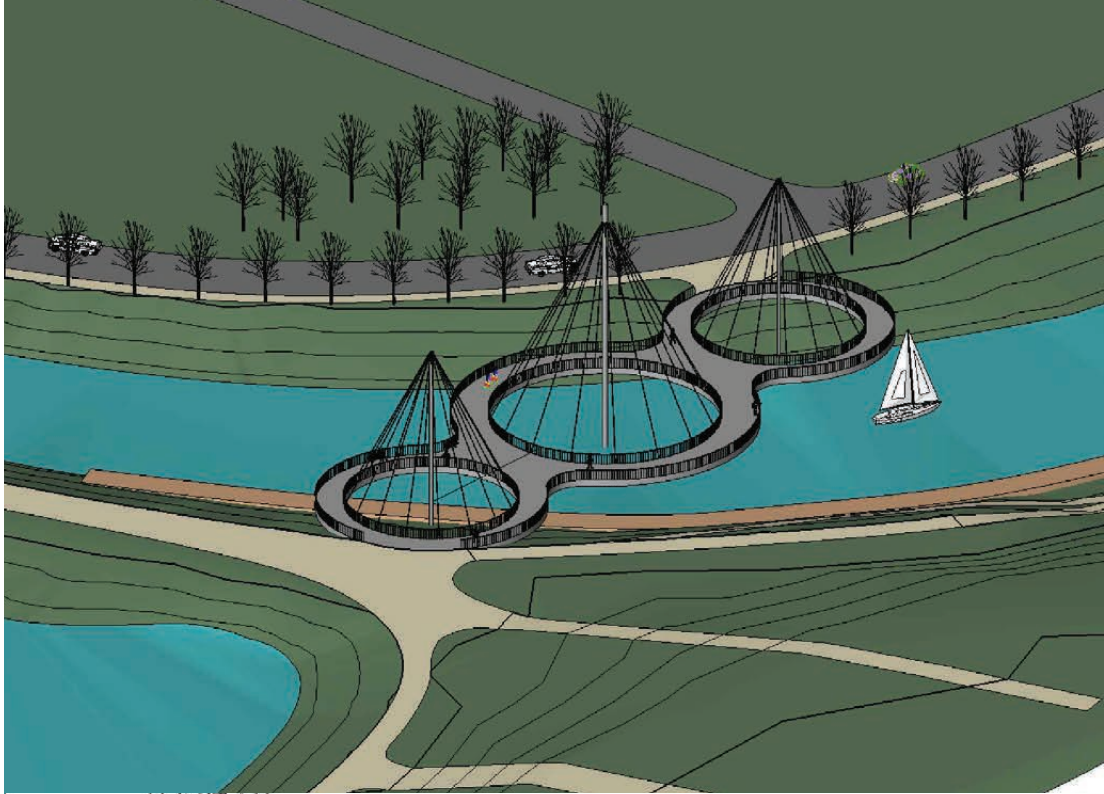

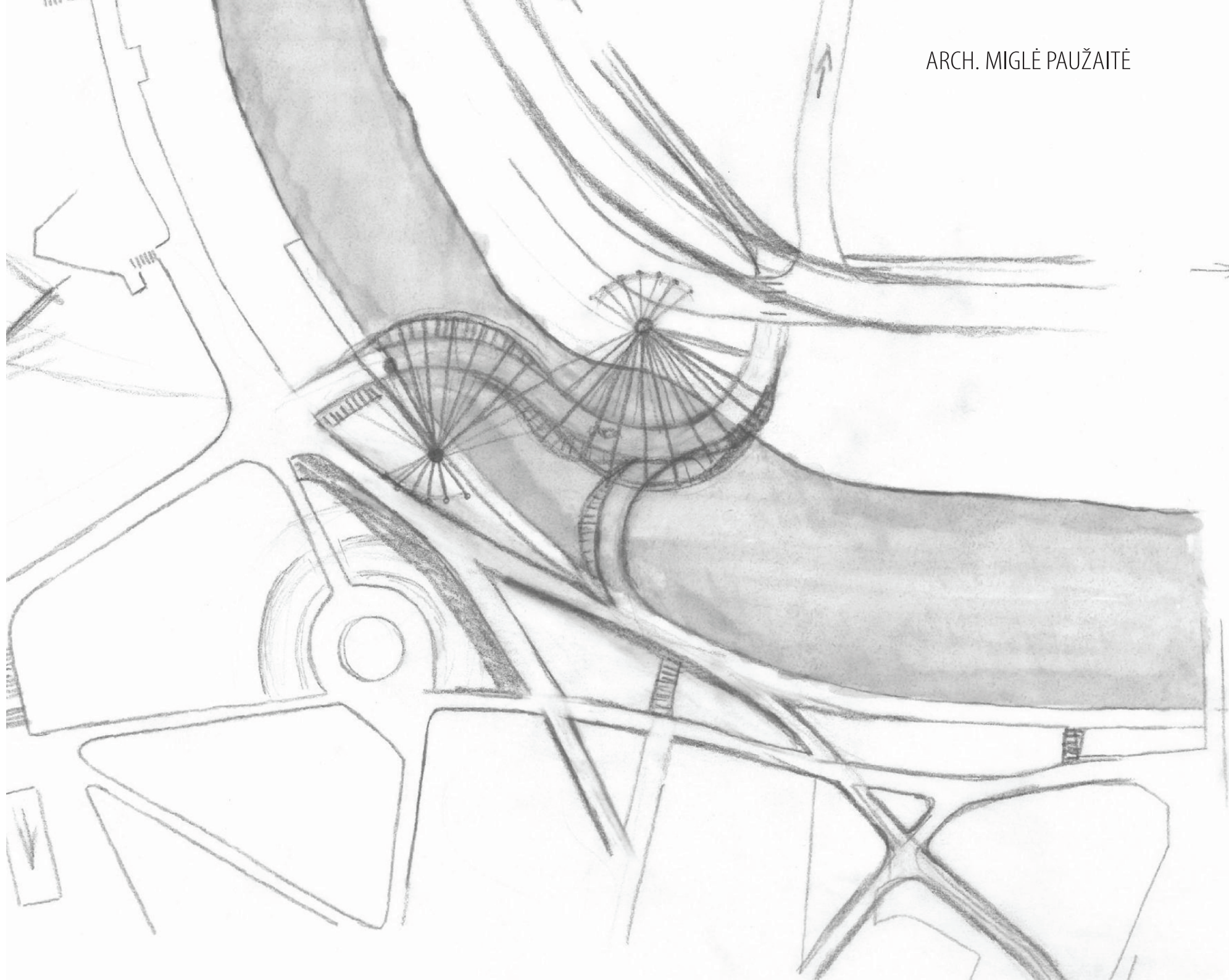

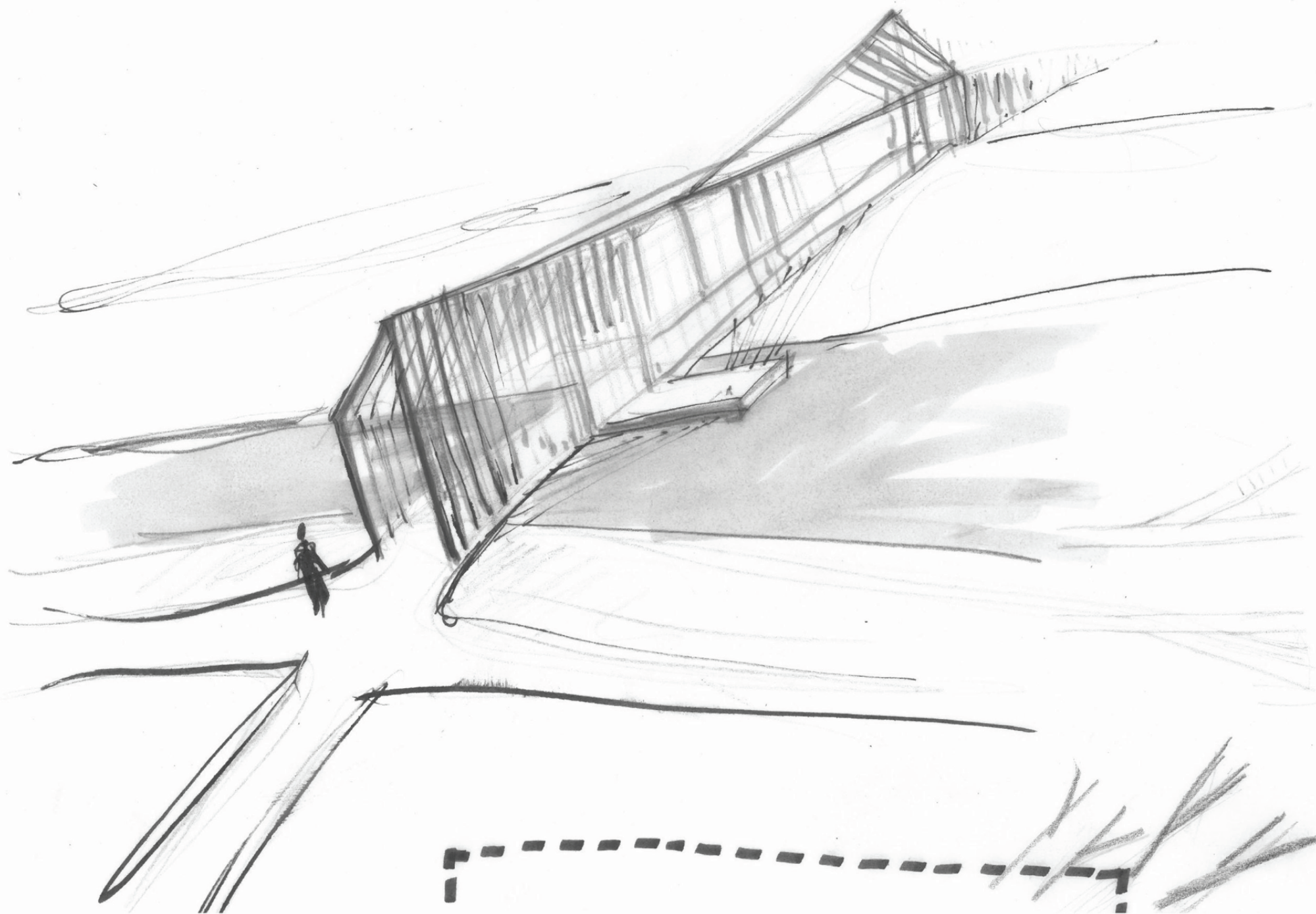

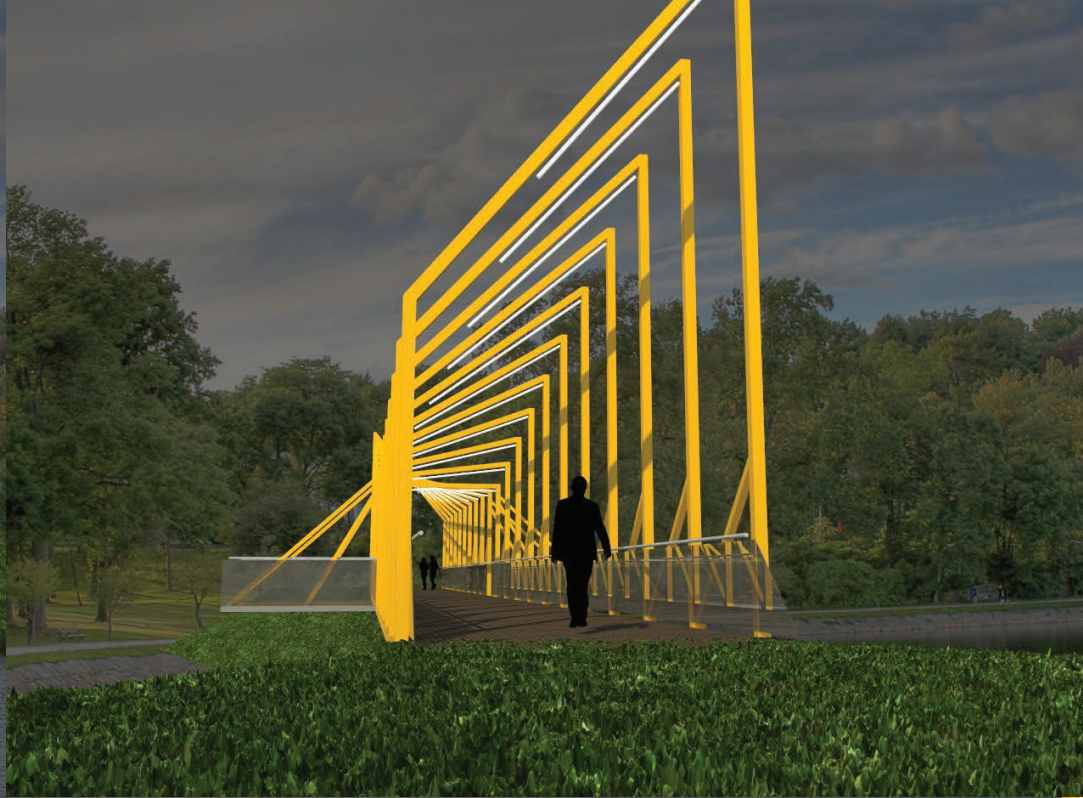
Vienas iš tilto per Nevėžį variantų - "Verpstė". Norėjosi padaryti, kad tiltas būtų ne tik fizinė jungtis per Nevėžio upę, bet ir atraktyvi poilsio, pasivaikščiavimo zona virš vandens. Kad tiltas būtų ne plokštuminis (2D), įvestos vertikalės - aukštos konstruktyvinės atramos su vantine sistema.

PANEVĖŽIO

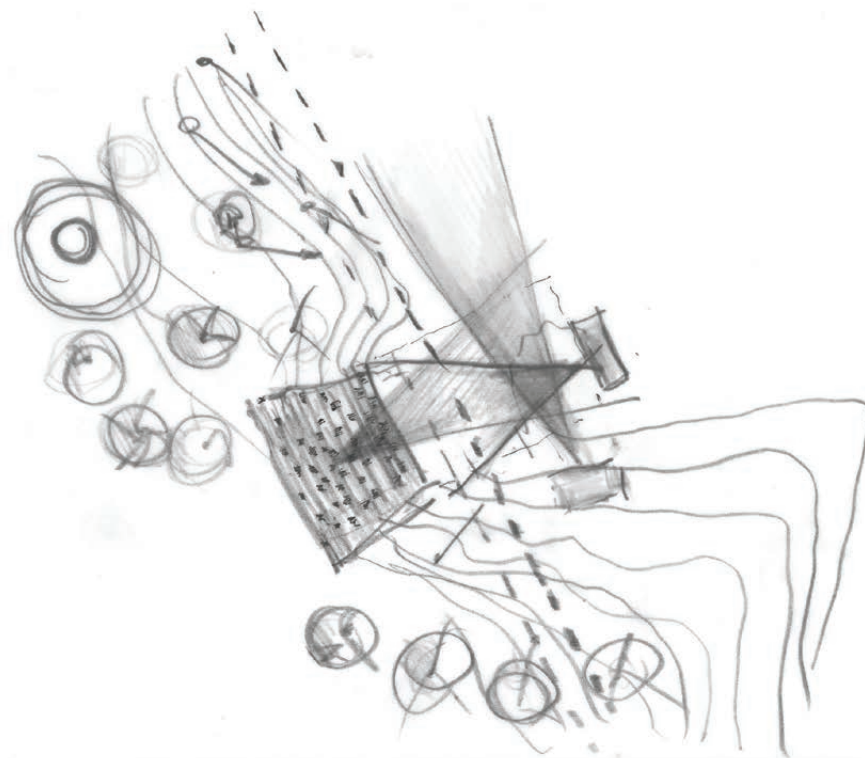
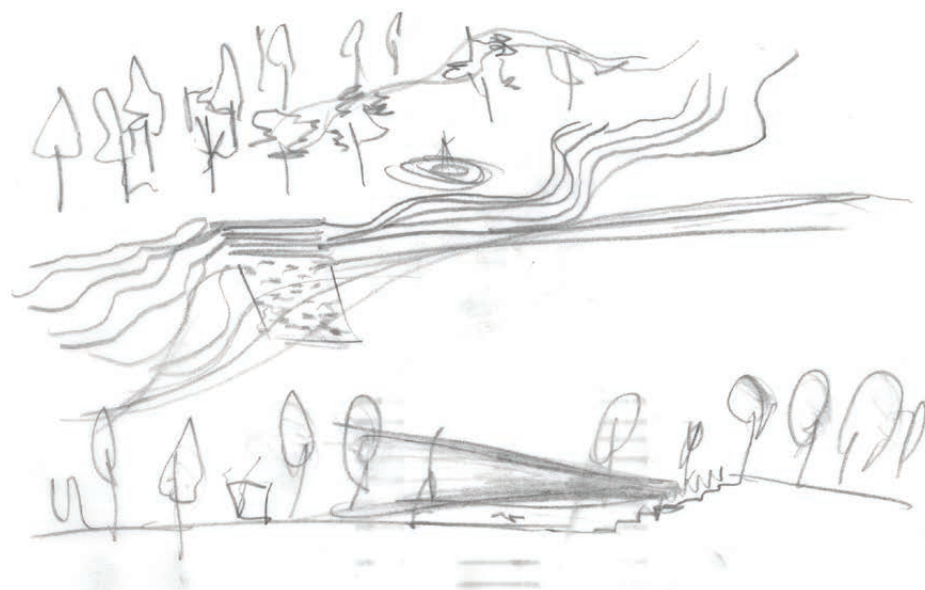
E K S P E R I M E N T I N Ė S

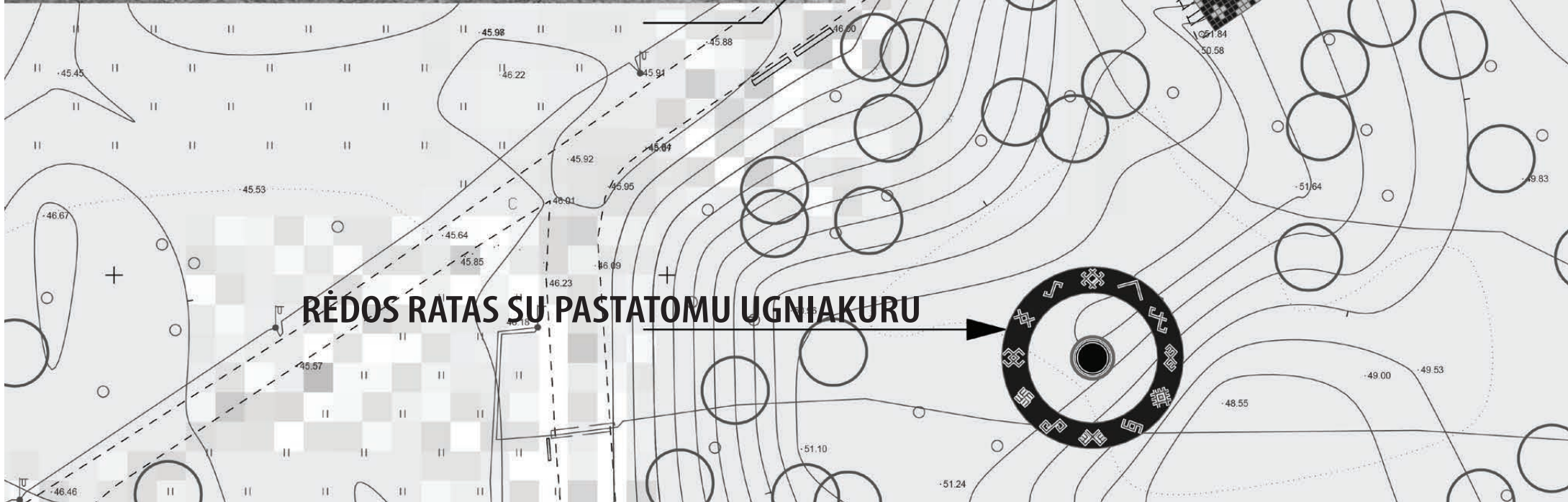
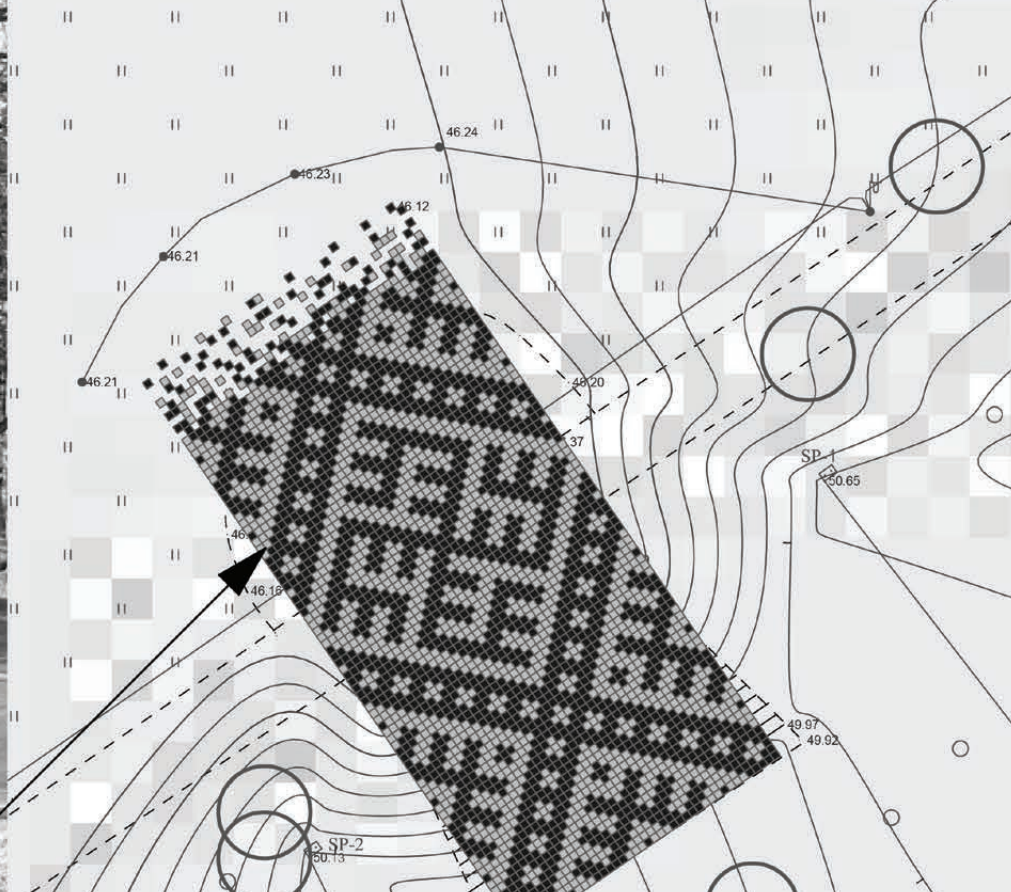
KŪRYBINĖS DIRBTUVĖS

SKAISTAKALNIO KALVŲ IR VASAROS
ESTRADOS SUTVARKYMO IDĖJA

ARCH. DONATAS MALINAUSKAS
ARCH. VIDMINAS STANKEVIČIUS

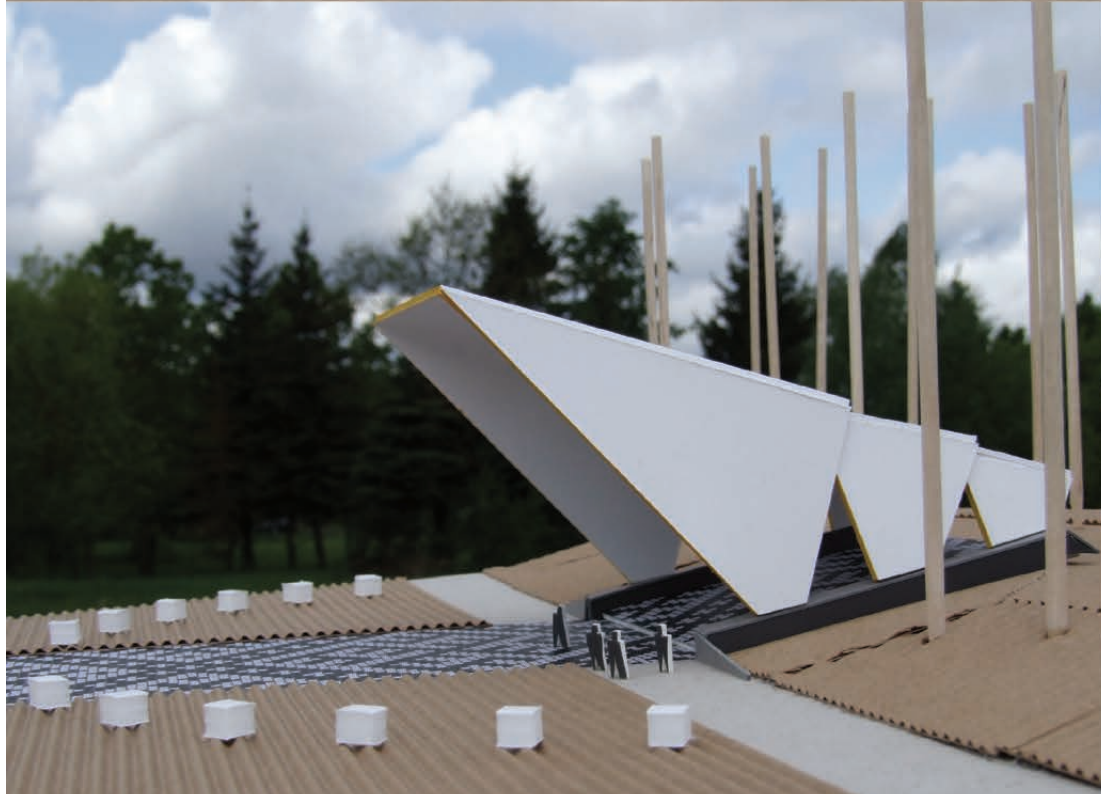
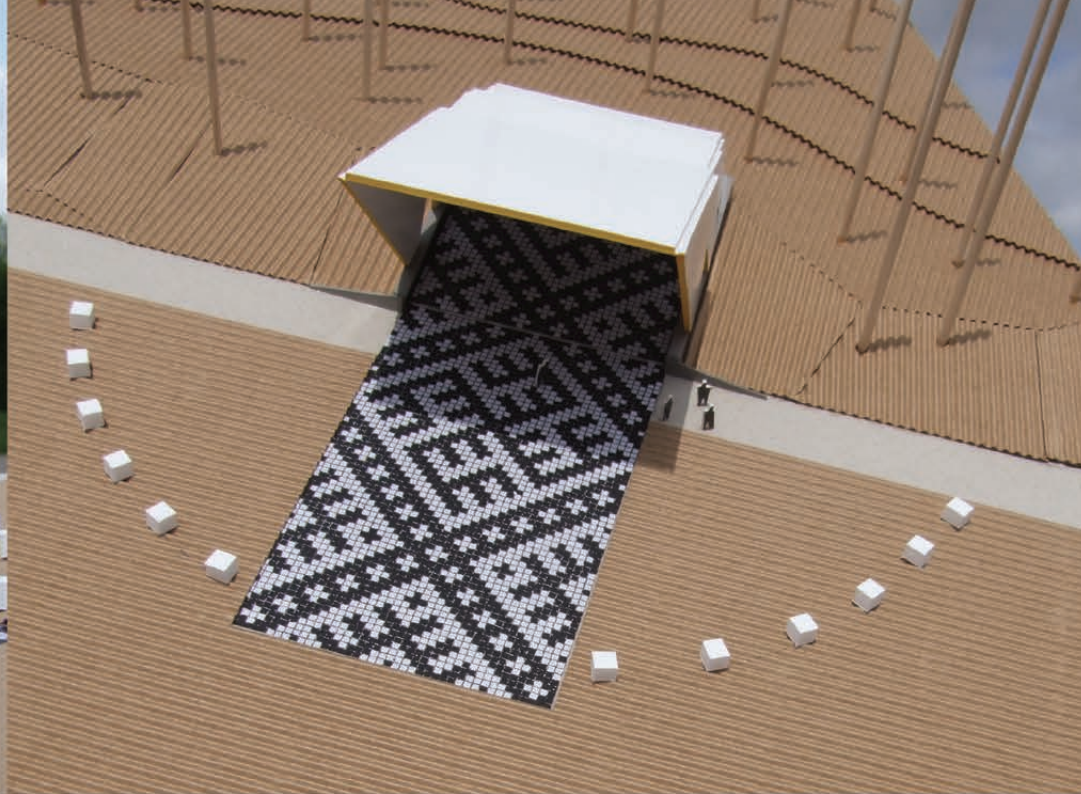
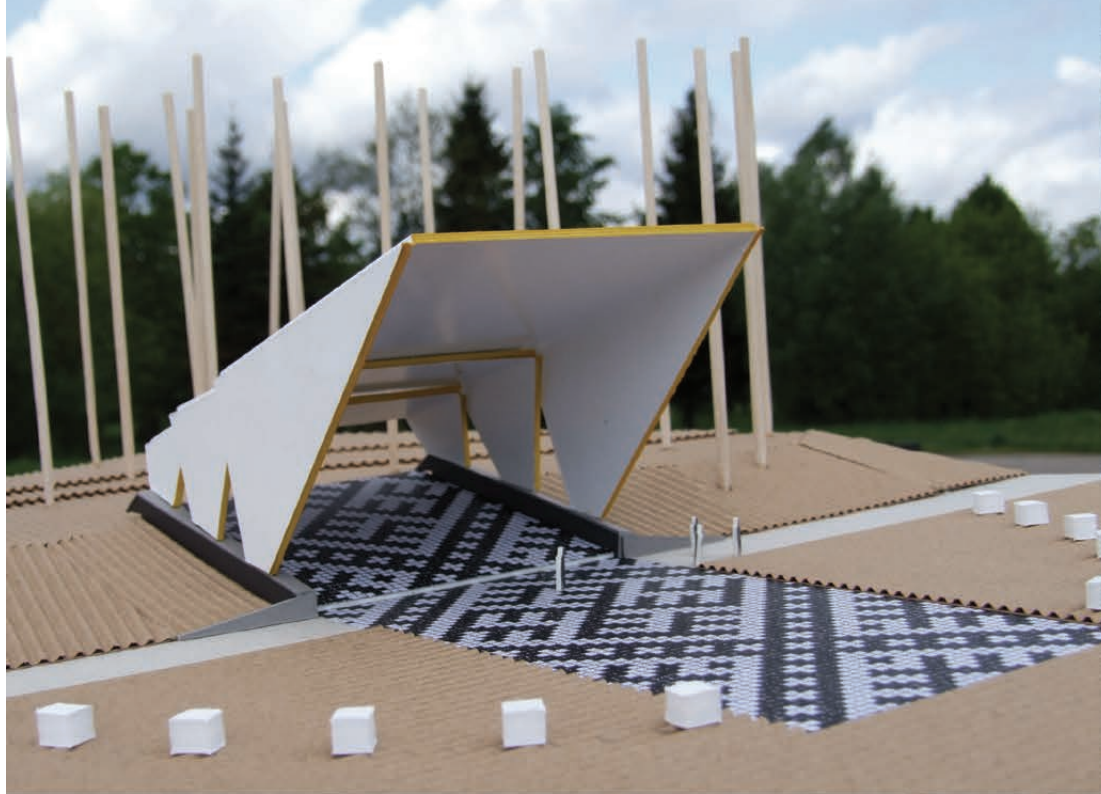

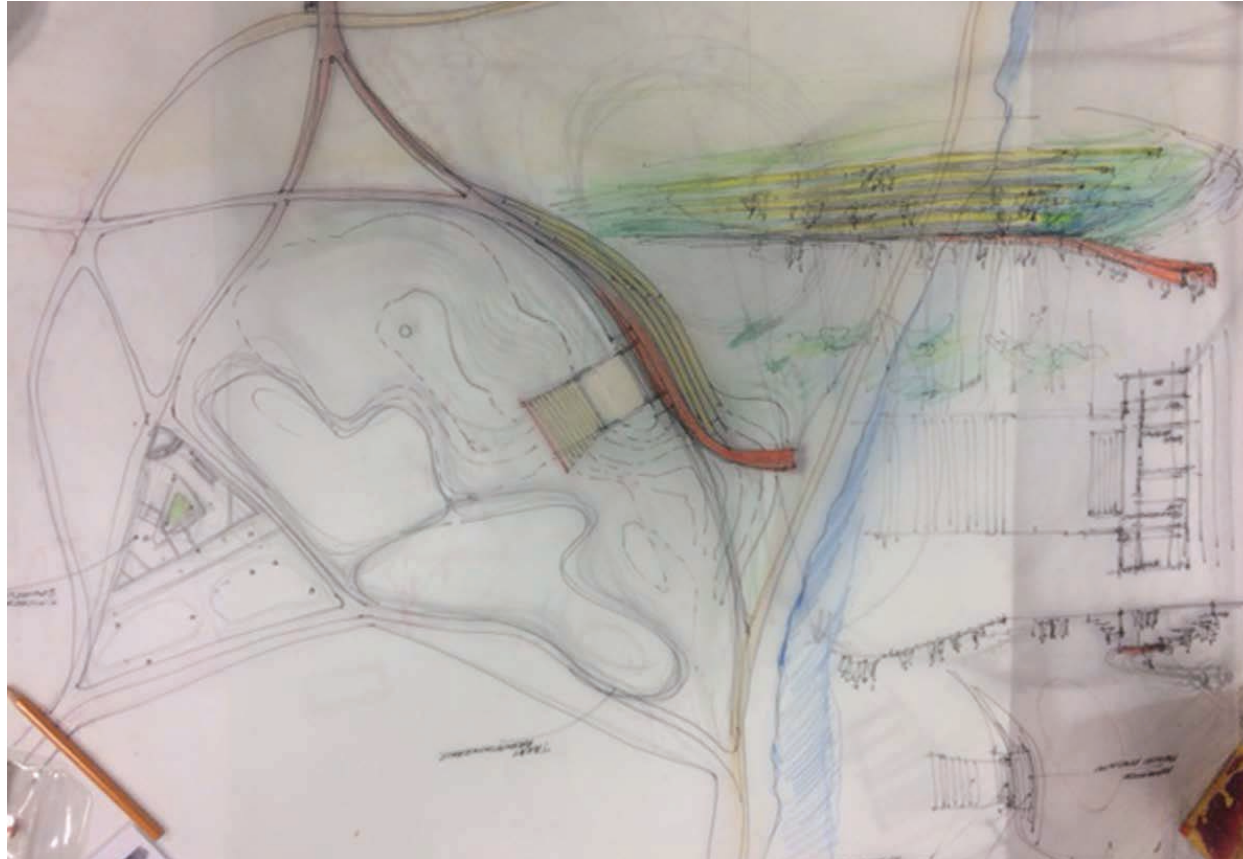
RĒDOS RATAS SU PASTATOMU UGNIĀKURU

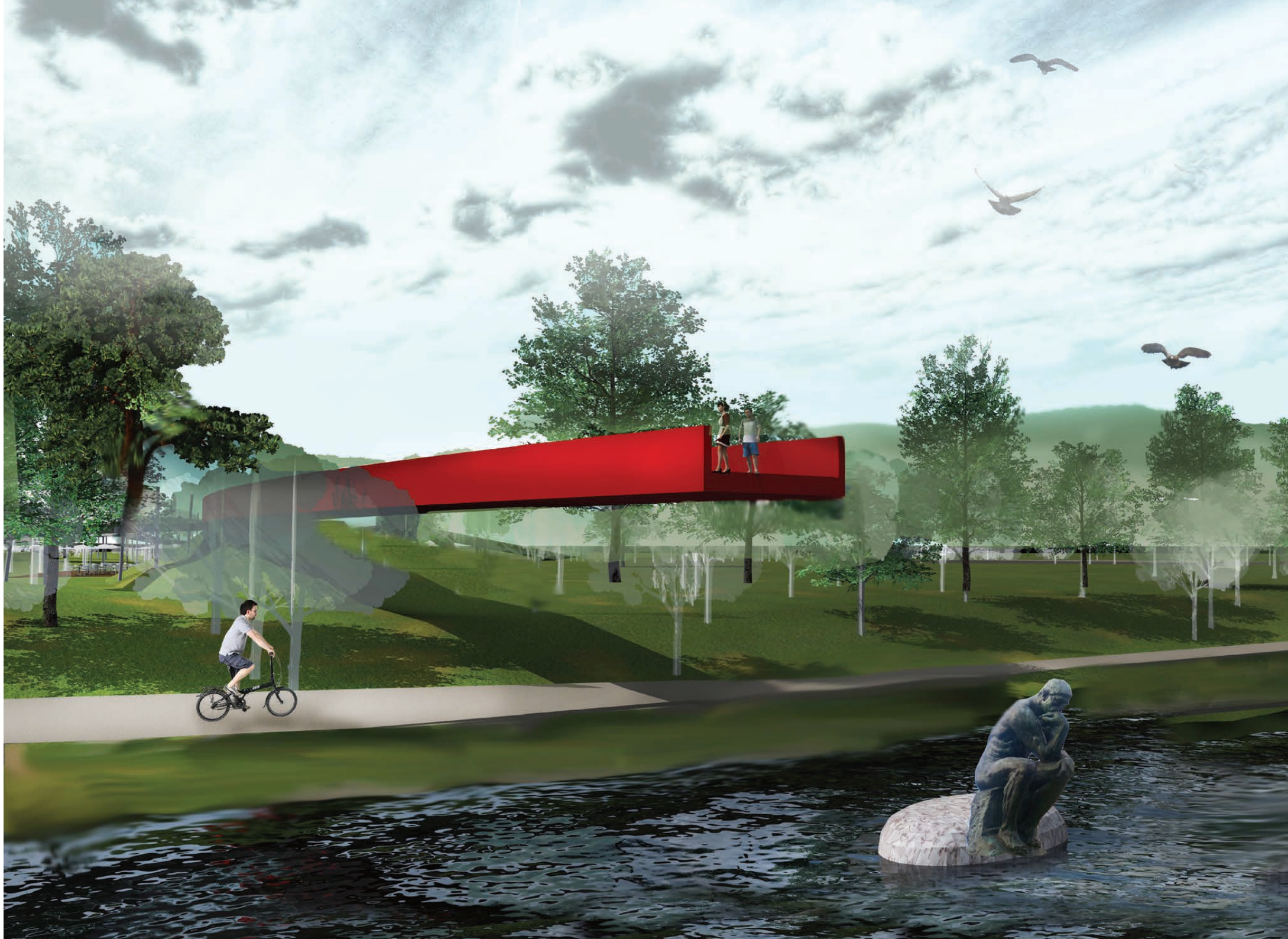

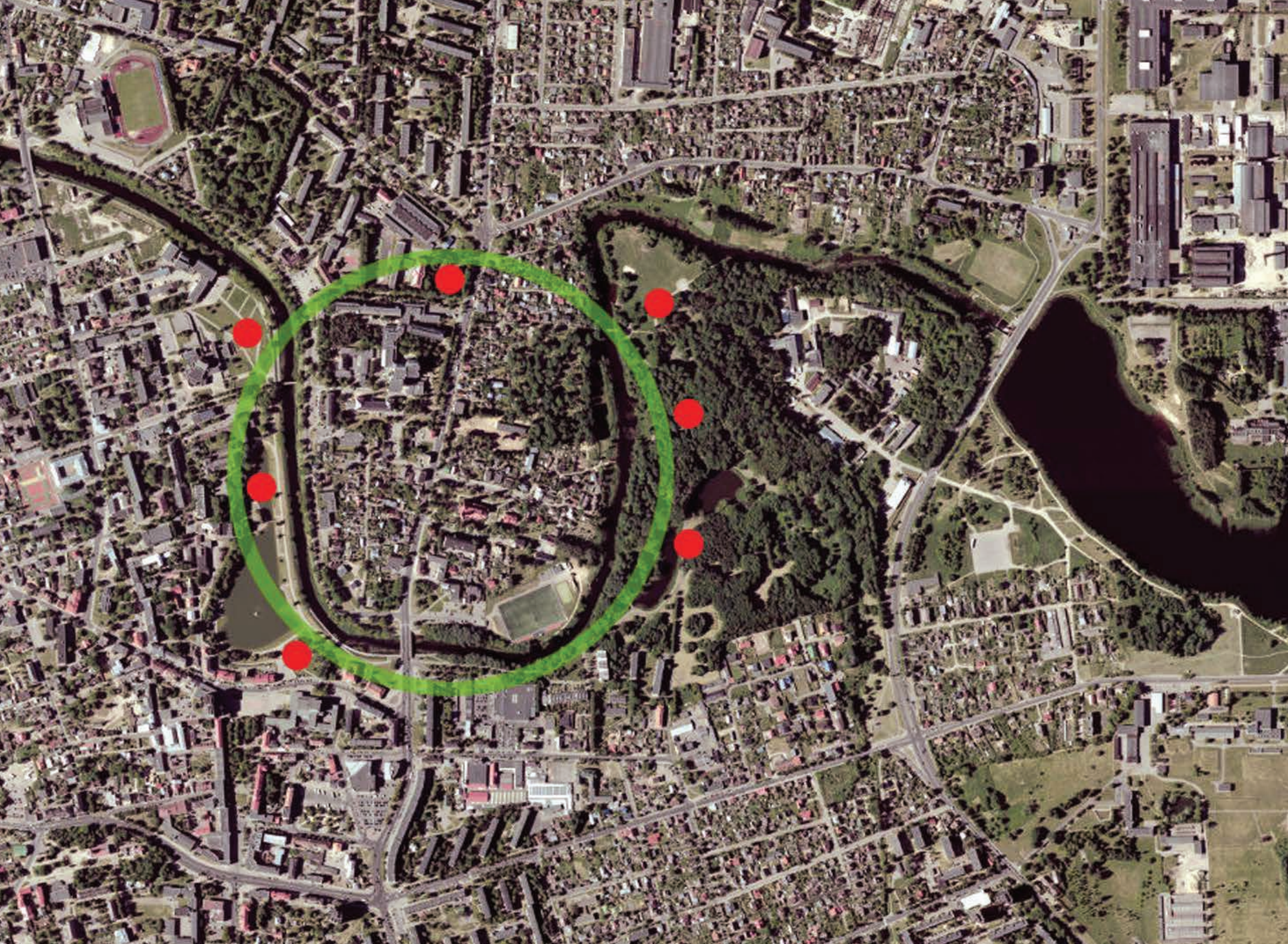

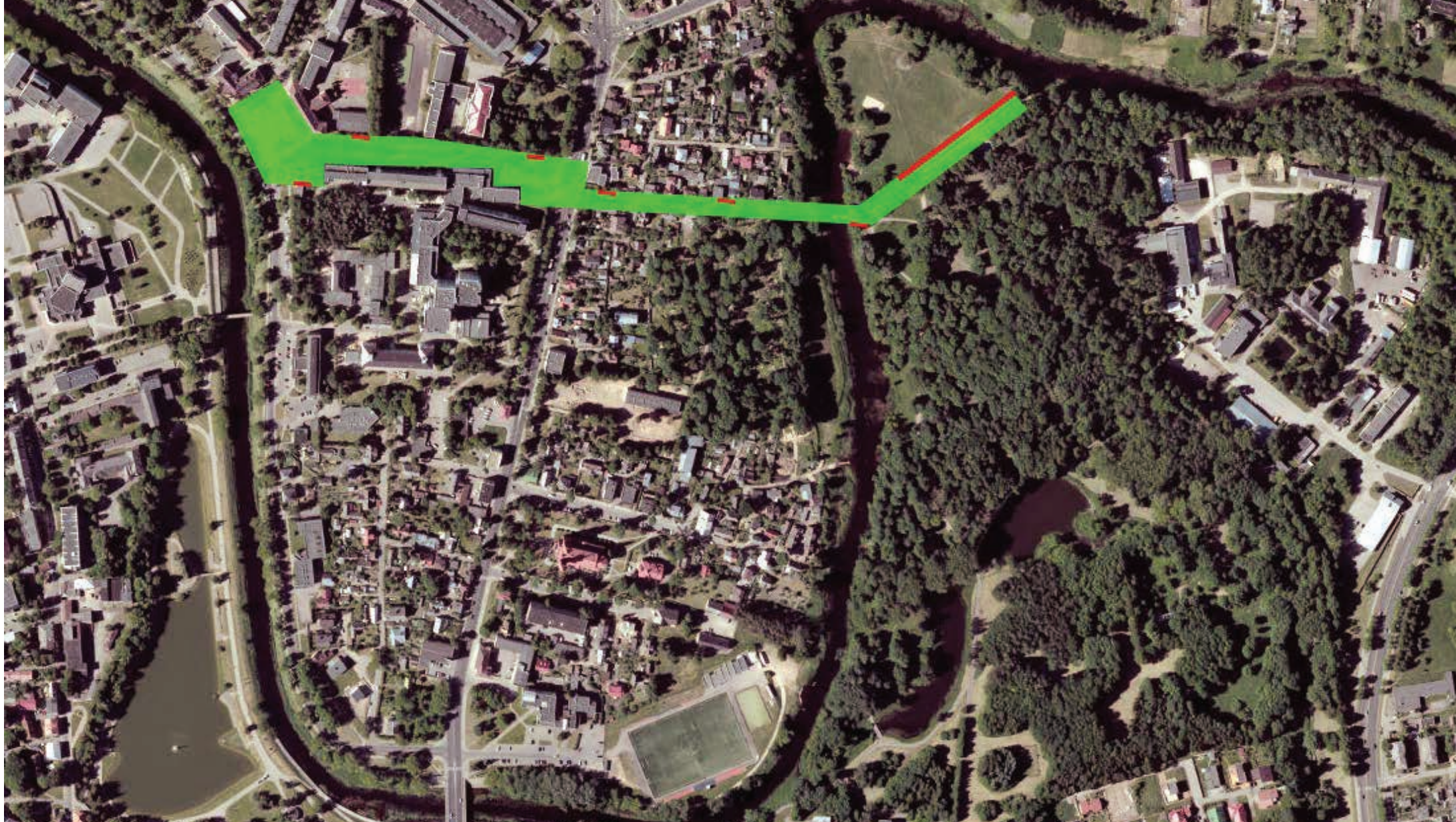
ARCH. ENRIKAS ŠTAUDĖ
ARCH. GINTAUTAS ŠVEIKAUSKAS
ARCH. AUGUSTAS MINKAUSKAS

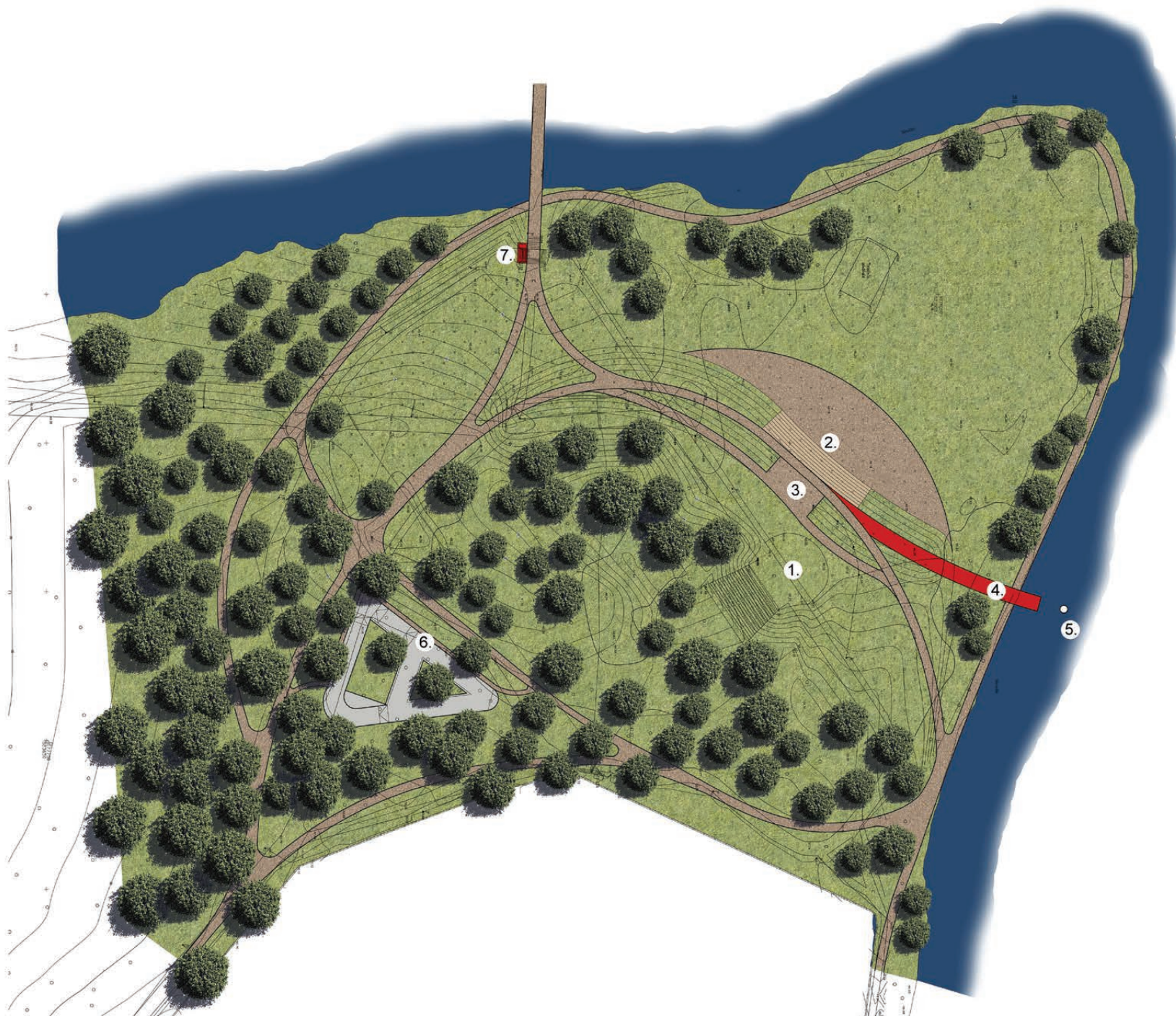

Vilniečiai architektai Henrikas Štaudė, Gintautas Šveikauskas, Augustas Minkauskas vasaros estradą siūlo įrengti naujai, neliečiant esamos kalvos. Į ją nuo esamo tilto vestų pakeltas takas, kuris užsibaigtų įspūdinga konsole - apžvalgos aikštele, ties paskandintu Nevėžyje mitologiniu akmeniu. Po estrados konstrukcija būtų galimybė įrengti technines patalpas, kavinę, WC. Taip pat siūlo numatyti didžiojo dviračių tako maršrutą.

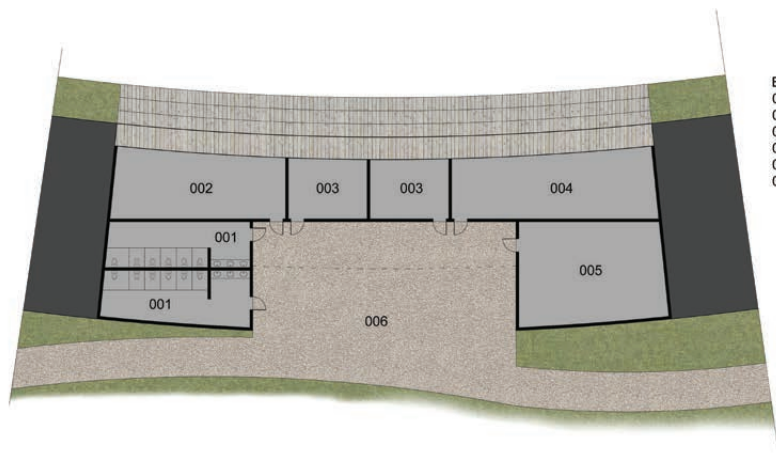

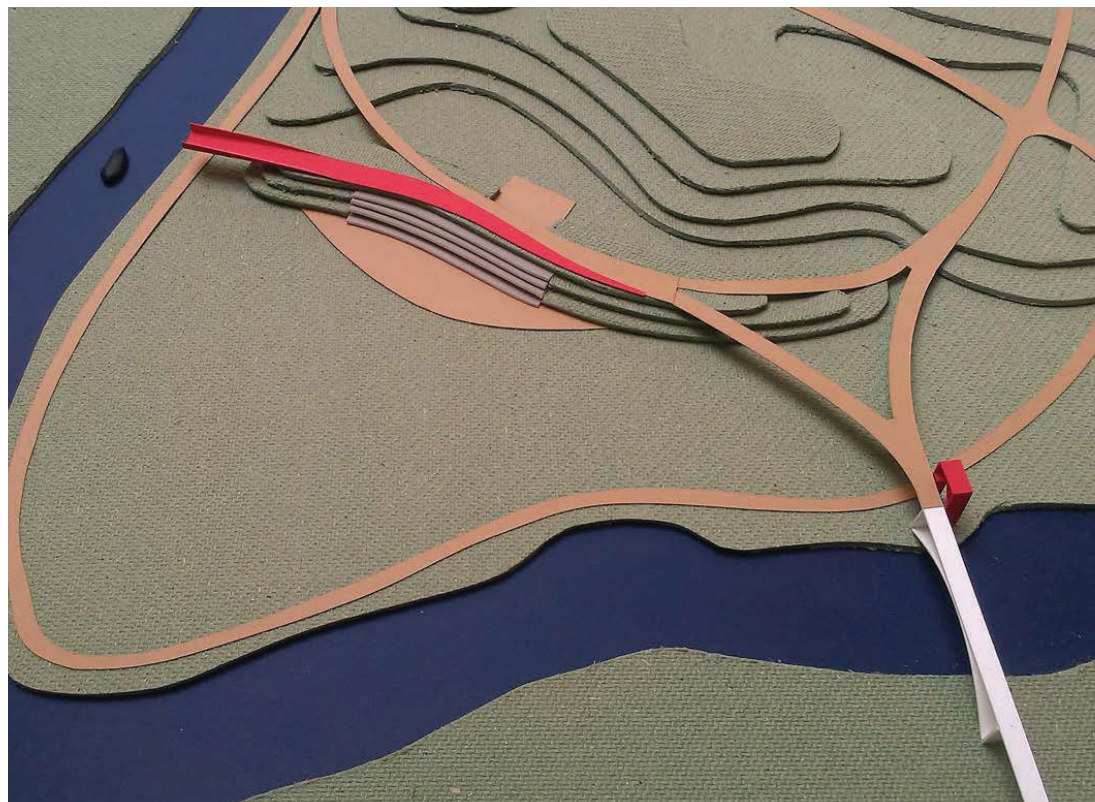
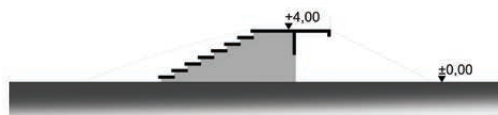

Eksplikacija:

1. Senoji estrada
2. Naujoji estrada
3. Kavinės terasa
4. Lieptas į Nevėžį
5. Skulptūrinė kompozicija - "Susimąstęs tamsus Nevėžis"
6. Riedlenčių parkas
7. Apžvalgos bokštelis

Eksplikacija:
 001. Tualetai
 002. Pagalbinės patalpos
 003. Persirengimo patalpos
 004. Kavinės patalpos
 005. Techninės patalpos
 006. Terasa

Darbų autoriai LAS nariai: Loreta Paulauskienė
Vidminas Stankevičius
Žymantas Lipskis
Elvyra Klimavičienė
Gintautas Diržys
Fausta Diržytė
Miglė Paužaitė
Neringa Sargautaitė
Donatas Malinauskas
Henrikas Štaudė
Gintautas Šveikauskas
Augustas Minkauskas

Panevėžio Vytauto Mikalausko gimnazijos mokiniai: Benas Balzarevičius
Matas Grinkas
Dovilė Narbutaitė

Aeronuotraukos: Vaidas Vilutis

Nuotraukos: Donatas Malinauskas
Vilhelmantas Sereika

Leidinio sudarytojas: Donatas Malinauskas

Maketas: Diana Fesiunova

Leidinio rėmėjas

